

VLCI

Romain Rolland

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Vlci
Hra o třech dějstvích
Romain Rolland

Přeložili Milena a Josef Tomáškoví

Znění tohoto textu vychází z díla [Vlci](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Dilia v Praze v roce 1966. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Romain Rolland: Vlci), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 30. 9. 2020.

OBSAH

OSOBY.....	6
PRVNÍ DĚJSTVÍ	8
První výstup	8
Druhý výstup	18
Třetí výstup.....	23
Čtvrtý výstup	25
Pátý výstup	26
Šestý výstup	27
Sedmý výstup.....	31
Osmý výstup.....	34
DRUHÉ DĚJSTVÍ	38
První výstup	38
Druhý výstup	42
Třetí výstup.....	44
Čtvrtý výstup	52
Pátý výstup	58
Šestý výstup	62
Sedmý výstup.....	64
TŘETÍ DĚJSTVÍ	67
První výstup	67
Druhý výstup	77

OSOBY

QUESNEL, komisař Konventu, šedesátiletý. Zavalitý, krevnatý, podagrsta, těžce chodí. Obličej odulý, výraz ospalý, ale pohled živý a tvrdý, s náhlými výbuchy zlosti.

TEULIER, major, člen Akademie věd. Čtyřicet let. Chladný, korektní, pečlivě upravený; oblečen v dlouhém šosatém kabátě upjatém odshora dolů, s trojbarevnou stužkou, vlasy velmi krátké. Vysoký, vzpřímený, vypadá jako energický, chvílemi až fanatický puritán. Má ostrý pronikavý hlas, *vůbec negestikuluje*.

VERRAT, major, dříve uzenář. Téhož stáří, brunátný, vlasy velmi světlé, zastřižené do ježka, obrovská hlava, velikánské uši a v nich kroužky. Atletická postava, široká záda, chlupaté ruce, okousané nehty. Je neupravený, má rozhalenou košili, hromuje, kleje, tluče pěstí do stolu.

D'OYRON, major, bývalý šlechtic, padesátiletý. Na rozdíl od ostatních vybraně oblečený, dlouhé a napudrované vlasy, hubený, malý, strojený, ironický a povýšený.

CHAPELAS, generál, pětáctyřicet let. Obchodník, až na sveřepý výraz obličej je žádné zvláštní znaky.

VIDALOT, rotmistr, pacholek od koní, pětatřicet let. Mluví ztěžka a zdouhavě, směje se hrubě a neomaleně. Povaha apatická a brutální.

BUQUET, kapitán, advokátní písař. Necelých třicet let. Má chytrý, živý a posměšný výraz tváře.

JEAN-AMABLE, podporučík, necelých dvacet let, měšťáček s hezkou tvářičkou, nadšený a veselý.

ZVĚD, venkovan z Porýní.

HOSTINSKÝ

Důstojníci, vojáci a dav

Odehrává se v Mohuči roku 1793 ve velkém sále hostince U Krále anglického, kde je hlavní stan generálního štábu.

Jedny dveře vlevo. Dvoje dveře vpravo, jedny dvoukřídlové vedou na schodiště. V pozadí veliké okno, kterým je vidět stromy na náměstí. V jednom rohu velká majoliková kamna, v nichž hoří oheň. Na stěnách plakáty, provolání, republikánské obrazy. Na stolech mapy, papíry, jídlo, šavle. Dvojí nepořádek: tábora po bitvě a neudržované hospody.

Během celého představení je slyšet dělo a vzdálené výstřely z pušek a při odmlkách kroky pochodujících útvarů, hudbu, zpěv a povely – zkrátka hluk obleženého města, který tvoří atmosféru celé hry.

PRVNÍ DĚJSTVÍ

První výstup

Porada republikánských důstojníků TEULIERA, D'ORYONA, VERRATA, CHAPELASE, BUQUETA, VIDALOTA, JEAN-AMABLA za předsednictví poslance QUESNELA. Schůze je neobyčejně hlučná. QUESNEL se marně pokouší uklidnit přítomné. D'OYRON, chladný a ironický, sedí poněkud stranou ostatních.

Důstojníci hovoří hlučně jeden přes druhého.

BUQUET: To je zrada, vyložená zrada!

JEAN-AMABLE: Hnusná zrada!

CHAPELAS: Neříkal jsem vám, že nás zradí?

VIDALOT: Vykašlali se na nás, zradili nás!

QUESNEL: Klid, občané, klid! *(Jeho hlas zaniká v hluku.)*

VERRAT *(ještě hlasitěji):* Custine nás zradil, nechal nás v rejži! Nejdřív slíbil, že bude Mohuč hájit, a pak klidně nechal nepřítelé, aby nás obklíčil. Teď se nám směje: pomozte si, jak umíte! Nechá nás pochcípát a nehne prstem.

QUESNEL: Jen klid! Nemáme se čeho bát. Mohuč je nedobytné město. Zásob máme na celé měsíce. Myslíte, že Konvent si nechá zničit výkvět armády, záštitu Francie? Mějte trochu

trpělivosti! Znáte Custina. Ten starý ďábel má v každé kapse nějaký trumf. Kdo ví, jestli už není docela blízko. Možná že právě teď krouží kolem Průšáků a hledá si oběť. V pravou chvíli se na ni vrhne jako orel na kořist.

VIDALOT: Custine je daleko a na nás si ani nevzpomene.

BUQUET (*posměšně*): Náš generál Knírek, veliký švihák! Jistě si teď vykračuje na korze v nějakém německém městečku a vytahuje se před ženskýma.

VERRAT: Z jeho dopisů cítíš: já jsem někdo, vy nejste nic. Custine je aristokrat jako všichni aristokrati. Custine zradí, právě tak jako zradil Dumouriez (*obráť se náhle k D'OYRONOVI*) a jako nás zradí d'Oyron.

D'OYRON (*povstane*): Občané, nikdo nemá právo pochybovat o mé oddanosti republice.

VERRAT: Všichni aristokrati jsou stejní. Myslí jen na to, jak by republiku zardousili. Odstraňme šlechtice z velitelských míst! Je to verbež, prohnílá na hnoji královských dvorů. Musíme je nahradit lidovými talenty. Potřebujeme generály, kteří nemají v žilách zkaženou krev. Zbavme se šlechticů a vítězství bude naše.

D'OYRON (*chladně a pevně*): Nech toho planého řečnění a podívej se mi do očí! Jsem tady ve štábu jediný bývalý šlechtic. Myslíš to na mě? Řekni mi to rovnou!

VERRAT: Nemluvím nikdy do větru! Ano, myslím na tebe! Žádám, aby tě zbavili hodnosti, aby tě udělali prostým vojákem, aby tě hlídali a aby tě popravili, jestli se pohneš.

QUESNEL: Přestaň, majore Verrate! Nebudeš nám předpisovat, co máme dělat. Občanu d'Oyronovi nemůže nikdo nic vytknout. *(Důstojníci bručí.)* D'Oyron je šlechtic, ale bije se za republiku. Nesmíme mu brát chuť. Máme-li zvítězit, potřebujeme sjednotit všechny síly.

TEULIER *(který dosud mlčel a uprostřed všeobecné vřavy se ani nepohnul):* Nesouhlasím s tebou, poslanče.

QUESNEL: Ty taky, Teuliere? Ty jsi přece rozumný muž! Sám jsi mi řekl, co všechno by se dalo vytěžit z vojenských zkušeností aristokratů!

TEULIER: Ale pak jsem je viděl zblízka. Škodí nám víc, než prospívají. Bez nich bychom byli silnější. Nejhorší naši nepřátelé jsou lidé vlažní. Pořád něco kritizují, chybí jim víra. Nemám k aristokratům důvěru. Dělej s d'Oyronem, co chceš. Já ho viděl při práci, už ho nechci.

QUESNEL: Máš proti němu nějakou stížnost?

TEULIER: Už jsem ti to řekl. Nebýt jeho, byl bych zajal pruského knížete Kalkreutha a celé to lupičské hnízdo.

D'OYRON: Teulier se nedovede smířit s porážkou. Jeho plány byly nemožné, říkal jsem to od začátku.

TEULIER: Ty budeš něco povídat! Republikánský generál nesmí nikdy couvnout před překážkami. Všecko, co jsem naplánoval, jsem taky provedl. V noci jsem překvapil nepřítelů a s dvěma tisíci vojáky jsem prošel jeho řadami až k branám hlavního

stanu. Kdybys byl přišel, jak jsem ti nařídil, byl bych se zmocnil pruského štábu bez boje, protože všichni spali.

D'OYRON: Nebylo těžké dostat se tak daleko, ale těžší bylo vrátit se. Vrhł ses bez rozmyslu do vlčí tlamy a tlama se málem za tebou zavřela. Kdybych nebyl pozměnil tvůj plán a nezaútočil na jiném místě, tak ses do Mohuče nevrátil.

TEULIER: Tvůj předstíraný útok byl vlastně útek. Měl ses dostat ke mně za každou cenu.

D'OYRON: Kdybych tě byl slepě poslechl, byli by nás rozdrtili v jedné pasti oba.

TEULIER: Jednal jsi přesně tak, jako by ses byl domluvil s Prusáky.

D'OYRON (*krčí rameny*): Zachránil jsem ti vojsko.

TEULIER: Nakreslil jsem ti plán a dal přesné pokyny. Měls je splnit do posledního písmene.

D'OYRON: Občan Teulier si pořád myslí, že sedí ve svém křesle v Akademii. Domnívá se, že skutečnost se poslušně podřídí jeho cifrám a geometrickým obrazcům. A není to poprvé a naposled, že skutečnost se vysmála jeho akademickým představám.

TEULIER: Silná vůle si podřídí skutečnost. Akce propočtená do všech detailů prozíravým a rozhodným duchem je už ze tří čtvrtin splněna.

D'OYRON (*sarkasticky*): Teulier si myslí, že vojáci jsou stroje, a ne vrtošivá zvířata, která pořád uhýbají z vyznačené cesty.

TEULIER: Tvoji snad, protože jim sám dáváš příklad vrtošivosti a nekázně. Práví vlastenci nemají vlastní vůli, mají vůli národa.

D'OYRON: Nemůžeš jim zabránit, aby neviděli, že jdou na porážku.

BUQUET: Dejte mi bajonety a chleba a já se probiju celým světem.

TEULIER (*D'OYRONOVI*): Vojáci nemají co uvažovat. Velitel jim řekl, aby zvítězili, jejich úkolem je poslechnout!

D'OYRON: To bys jim musel dát klapky na oči!

VERRAT: Není potřeba. Stačí opít je kořalkou a pálit za nima ze dvou baterií.

TEULIER (*nespokojeně VERRATOVI*): Jsou ještě jiné prostředky.

VERRAT: Jaképak štráchy! Prušáci dávají svým otrokům chlastat odvar z rulíku.

CHAPELAS: Směs síranu a síry.

VERRAT: Zblbnou je, než je vrhnou proti nám.

D'OYRON (*pokrčí rameny*): Gaskoňská žvanírna!

VERRAT: Copak to nechápeš? Museli ztratit rozum, když jdou proti nám.

TEULIER: Zachovejme si tedy rozum my! Naše největší síla je v tom, že jsme lidé svobodní a uvědomělí. Nesmíme tu sílu ničím oslabit. A jestli je třeba našim lidem opojení, postačí Marseillaisa.

D'OYRON: To je bláznovství! Takhle se válka nikdy nevedla.

VERRAT: Á, veliký stratég! Myslí si pořád, že je v královském táboře! Jen aby se vojáci moc neunavili a nikdo nepřišel o život! Jako za časů, kdy korunovaní lupiči vedli války s najatými žoldnéři. To se ví, že je nevystavovali kulím, když museli tolik platit za jejich kůži!

D'OYRON: Kůže republikánů je snad levnější?

TEULIER (*s chladným a soustředěným nadšením*): Ano, d'Oyrone, tady život nic neznamená. Každý ho rád obětuje. Dej život, když to národ žádá, a nerozumuj!

D'OYRON: Víte sami nejlíp, že o svůj život se nebojím a že vojáky nešetřím víc než kdokoliv z vás. Ale nemůžu snášet ten váš nesmyslný způsob válčení, jaký tu vedete už dva měsíce proti všem válečným pravidlům.

TEULIER: Válečná pravidla! Ta se tvoří právě teď, protože před námi tu nic takového nebylo. Měníme svět, měníme všecko, i válku.

D'OYRON (*zkříží ruce a dívá se vyzývavě z jednoho na druhého*): Já se vám obdivuji! Asi rok všeho všudy se pletete do válečného řemesla a ty bys chtěl, občane akademiku (*obrátil se k TEULIEROVI*), a ty, občane advokátní písaři (*podívá se na BUQUETA*), nebo ty, občane uzenáři (*otočil se k VERRATOVI*), vy byste chtěli poučovat staré lišáky, jako je Kalkreuth a Brunšvik, kteří zešedivěli v uniformách a znali Fridricha?

CHAPELAS: Myslím, že jsme tu válku nezačali zrovna špatně.

VERRAT: Jak dlouho si z nás ten šašek bude dělat legraci?

BUQUET: Jen klid! Však my ty Prušáky naučíme tancovat karmáňolu, a kdyby tu byl ten jejich Fridrich, ten pokrytecký opičák, skákal by ještě výš než ostatní. Housle máme dobře naladěny.

TEULIER: Ukážeme jim nový způsob války. Nemají o něm zdání, jejich opatrovnická rutina a suché výpočty na něm ztroskotají. Neděláme z toho žádné tajemství, ale jsme si jisti, že téhle strašlivé vymoženosti můžeme použít jenom my.

D'OYRON: A v čem spočívá to tajemství?

TEULIER (*položí prst na jednu proklamaci*): Je napsáno tady a v záhlaví všech našich listin: Svoboda, Rovnost, nebo Smrt!

D'OYRON: Opravdu skvělá taktika!

TEULIER (*s tímž chmurným nadšením, které se postupně stupňuje*): Smrt! Rozumíš, občane, bývalý šlechtici. Smrt jako cíl i jako prostředek, a ne chladné šachové partie jako dřív, klidné a korektní válečné hry a krásné kapitulace! Smrt na konci utkání mezi námi a těmi, co chtějí zničit vlast a posvátné dílo revoluce. Smrt pro ně, nebo pro nás, možná pro oba. A až tu nebudeme my, jiná vojska povstanou z našich kostí a budou se bít a umírat, dokud svoboda nerozdrtí tyranu.

CHAPELAS: Ty se tomu usmíváš, d'Oyrone? Zdá se ti to tak zábavné?

D'OYRON (*pohrdavě*): Je mi jedno, jestli budu zabit, ale nechci být směšný.

TEULIER: Vlast je v nebezpečí a on vidí jenom sebe!

QUESNEL (*smířlivě*): No tak, občané, přestaňte už, nehádejte se. Jste všichni dobří chlapi, republikáni, a u těch musí osobní sympatie a antipatie ustoupit zájmům národa. Nemám pravdu?

TEULIER: Dal bych ti za pravdu, občane poslanče, kdyby mě zkušenost nepoučila, že velké věci mohou vykonat jenom lidé, kteří věří v totéž a mají se navzájem v úctě. A to není náš případ. Rozděl nás proto a dej každému úkol. Aby člověk vykonal heroický čin, musí být zapálený a musí věřit. Naši otcové říkali, že víra hory přenáší. Myslili tím falešnou víru náboženskou. Což teprve víra republikánská! Ta je mnohem silnější. Prochází ohněm a smrtí a na každém kroku přetváří svět. Nemá-li však ztratit na síle, musíš od nás odloučit ty, kteří nejsou schopni pocítit její horoucí dech. D'Oyron je příliš aristokrat, patří světu příliš blazeovanému, nemůže pochopit naše nadšení. Tak ať je aspoň nekalí pochybnostmi, ať neoslabuje sílu našich vojáků! Jsou jiné práce, můžeš ho zaměstnat jinak.

QUESNEL: Nic jiného si nepřēju, než abych mohl použít každého podle toho, k čemu se hodí. Občane d'Oyrone, když tedy tak zvysoka pohrdáš válkou, jak my ji vedeme, ukaž nám už jednu, co v tobě vězí.

D'OYRON (*nenávistně*): Svěř mi jediný úkol: zaútočit na tábor emigrantů.

QUESNEL: Proč chceš útočit zrovna proti emigrantům?

D'OYRON: Máš něco proti tomu?

QUESNEL: Nic... Myslel jsem si, že bývalý šlechtic jako ty... že to není práce pro tebe. Ostatně to je tvá věc.

D'OYRON: Spíš moje potěšení. (*Odmílčí se.*) Jsou to aspoň protivníci, kteří se bijí podle pravidel.

QUESNEL: Jak si přeješ! Ale až později. Dnes dává ples Verrat.

CHAPELAS: Ten jim zahraje od podlahy!

VERRAT: Dnes v noci obsadím Kostheim a ostrovy na Mohanu.

QUESNEL: Trváš na tom?

VERRAT: Samozřejmě, krucinál!

QUESNEL: Víš, co riskuješ?

VERRAT: Máš strach? D'Oyron tě nakazil?

QUESNEL: Dělej, jak myslíš. Sám sis ten nebezpečný podnik usmyslil. A slíbil mi, že vyhraješ. Zaříd' se tedy podle toho a nezapomínej, že Konvent pozorně sleduje všechny velitele, aby je ověncil vavřínem...

VERRAT (*naznačí gestem*): Nebo jim nasadil červený nákrčník. Neboj se, bude to věnec.

QUESNEL: Abychom ti práci usnadnili, budeme na několika místech předstírat útoky.

VERRAT: Nepotřebuju nikoho. Nechci se s nikým dělit ani o zábavu, ani o nebezpečí.

QUESNEL (*suše*): Nejsem tady proto, abych se podřizoval tvé ješitnosti, ale abych hájil zájmy Francie.

VERRAT: Nelíbí se ti, že chci vykonat něco velkého?

QUESNEL (*zdá se, že mu není dobře, stává se podrážděným*): Chováte se všichni jako děti, pyšné a samolibé děti. Každý chce všechno udělat sám, bez pomocníků! Tak už se jednou podřid'te, k sakru! Ať si každý uvědomí, že není sám a že jiní taky umírají za vlast!

CHAPELAS: Zdá se, že máš dneska setskakramentsky špatnou náladu.

QUESNEL: To bych řekl, u všech čertů. Rád bych tě viděl s mou pakostnicí. Trpím jak mezek, ta mrcha mě pronásleduje od rána...! (*Po krátké odmlce nasadí tón, který nesnáší odpor.*) Řekl jsem a dost! Ty, Teuliere, nedopřeješ po celý den Prušákům klidu. Z téhle strany hradeb je budeš otravovat výpady a šarvátkami, jako bys chtěl pokračovat v nočním útoku. Využij toho, abys popřípadě přišel Verratovi na pomoc z druhé strany Mohanu. Doufám, že mezi vámi zavládne klid a mír. Už žádné hádky! Mysleme na vlast! – Svornost potřebujeme, hrom do toho! Svornost! Nebo pozor na hlavy! Spojme se, abychom ty darebáky rozdrtili! (*Odchází namáhavě.*)

Většina důstojníků odchází.

Druhý výstup

D'OYRON, TEULIER, VERRAT, CHAPELAS.

Během rozhovoru přicházejí a odcházejí důstojníci. Divák musí neustále cítit vojenský ruch a atmosféru obleženého města.

D'OYRON (*ironicky*): Moc rád slyším tyhle řeči o svornosti z úst toho starého ďábla. Ano, jednota v nenávisti, ta nám jedině vyhovuje. Kdyby nebyl kolem nás nenáviděný nepřítel, požírali bychom se mezi sebou jako smečka vlků, když nemá do čeho kousnout.

TEULIER: Zdá se mi, že si v těch krutých myšlenkách náramně libuješ.

D'OYRON: *Homo homini lupus...* Člověk člověku je vlkem, to je pravda stará jako svět. Proč bych se tomu divil? Neodsuzuji nenávist, tady ji ostatně pociťuju na každém kroku... Jak na mě žárlíte! Ale pozor: kdybych tu nebyl já, cenili byste zuby jeden na druhého.

TEULIER: Urážíš nás. Nikdy se mezi mne a mé bratry ve zbrani nevloudil jiný cit než ušlechtilé soupeření. Máme rádi svou slávu, a jestliže se snažíme jeden druhého předstihnout, je to jen pro obecné dobro.

D'OYRON: Nepovídej, vidím do lidí. Vy jen předstíráte, že si rozumíte. Ale stačila by nepatrná záminka, aby mezi vámi propukla všecka ta zadržovaná zloba, zášť a závist. Kdybyste nebyli zaujati válkou, pak byste teprve viděli, co všechno vás rozděluje.

Ale nepřítel doráží, a tak máte na očích jenom mě. Nemůžete mi odpustit, že mám jiný původ.

TEULIER (*klidně*): Mýlíš se, d'Oyrone. Nedělám rozdíly mezi lidmi podle toho, z jakých rodičů se narodili, a proto ti nemám za zlé ani tvůj původ. Ale tebe nemám rád a říkal jsem ti to vždycky do očí. Nemám rád aristokraty, kteří zapřeli svůj stav, a přitom nejsou přesvědčení vlastenci a republikáni.

D'OYRON: Jsem loajální občan. Jakou záruku ještě chcete? Nenechal jsem si ujít jedinou příležitost, abych vám to dokázal. Zeptej se na to raději ve vojsku knížat a emigrantů!

TEULIER (*s určitým odstínem pohrdání*): To je pravda. Své bývalé přátele jsi nikdy nešetřil.

D'OYRON: Nevadí ti to náhodou?

TEULIER: Možná. – Já je nenávidím. My všichni máme k nenávisti důvody. Ale kdo tebe nutí do té role? Kdo tě nutí, abys šel s námi? Konečně, neměl bych se tomu divit po té strašlivé porážce Prušáků a francouzské šlechty u Valmy! Jakživ jsem neviděl tak žalostnou podívanou! Ta stará Francie – Harcourtové, Vaubanové, Castriesové – celá ta aristokracie pronásledovaná v lesích, štvaná sedláky, zrazovaná spojenci, šílená hanbou a strachem, utíkala před našimi oddíly v dešti, ve špinavých cárech, umírala hladem a únavou, a na každém kroku zanechávala v rozblácených příkopech a krvavých výkalech ubožáky v posledním tažení jako zcepenělý dobytek. A ty jejich ženy! Zoufalé, vyhladovělé, uplakané, zablácené a zavšivené, v zašpiněných dvorních róbách rozedraných na cáry... Všecka moje nenávist opadla, když jsem viděl tolik

neštěstí. Moji vojáci šli kolem tiše, odvrátili oči a nechali ty ubožáky v klidu umírat. – Ale ty, ty ses na ně zuřivě vrhal. Všecko, co ještě žilo, co mohlo trpět a hodilo se ještě pro gilotinu, dal jsi naházet na vozy. A posmíval ses ženám, že mají špinavé prádlo, roztrhané šaty a že skrz díry je jim vidět husí kůže.

VERRAT se rozesměje.

D'OYRON: Jsi příliš sentimentální, Teuliere. Kdybys jim padl do rukou, měli by k tobě méně ohledů. Ty nevíš, jak krutá srdce bijí pod bujnými řadry těch baculatých slepiček. Měls vidět, když Erasmus de Contades zapaloval sedlákům chatrče, jak se ty něžné dámy smály na celé kolo, a ty by ses pro jejich zadečky rozplakal lítostí.

VERRAT: V tom má pravdu. Těch já nelituju.

CHAPELAS: Verrat dává přednost plebejským vнадám.

VERRAT: Děláš se ze mne legraci, Chapelasi, ale nesměj se: já mám taky soucit s člověkem, mám možná citlivější srdce než vy všichni, ale nedávám své city tak okatě najevo.

D'OYRON (TEULIEROVI): Je vidět, Teuliere, že se nemusíš mstít. Já riskuju víc než vy všichni. Buď zabiju já je, nebo oni zabijí mě. Ty nevíš s jakou zběsilou silou a rafinovanou záští mě pronásledují. A nejzavilejší je můj bratr. Týden co týden dostávám od nich hanopisy a perfidní dopisy, co chvíli mě požádá nějaká dáma o dostaveníčko, aby mě vlákala do pastí, a v jednom kuse píšou na mě kompromitující dopisy, zkrátka celý arzenál

důmyslných a ďábelských výmyslů. Ty nevíš, kolik špatností vězí v duši aristokrata.

TEULIER: Zato vím, kolik je v nich tvrdosti a krutosti. A kdybych to nepoznal už dávno z vlastní zkušenosti, uvědomil bych si to dnes, když se na tebe dívám, d'Oyrone.

D'OYRON (*ironicky*): Nakonec budeš považovat za zločin, že sloužím republice. Raději bys mě viděl v armádě knížete de Condé?

TEULIER: Nemám rád renegáty.

D'OYRON: Těžko vám vyhovět... Přečti si znovu Corneille. Copak nedoporučuje obětovat vlasti příbuzné a přátele?

TEULIER: Posmíváš se, ale mě neoklameš. Vidím ti do karet. Tu krutost ti nediktuje republikánské přesvědčení. Nenávidíš aristokraty, ale sám jsi aristokrat. Nepřišel jsi k nám, abys sloužil vlasti, ale vlastní ctižádosti... Dej si pozor, Catilino, já bdím.

D'OYRON: Nemysli si, že mě zastrašíš, já tě taky prokoukl. Proč jsi opustil knihy, svou práci, život v laboratoři? Proč, ne-li proto, abys poroučel jiným, nosil šavli a vynikl nad ostatní? Víím, co si mám myslet o nezištnosti mužů vědy. Jsou to nejhorší ctižádostivci, jsou smutní, pořád nespokojení, nedovedou se z ničeho radovat, nedovedou nikde zakotvit, jsou neklidní, chtějí pořád víc a všechno vám závidějí. Jsou nejnebezpečnější ze všech, protože své vlastní zájmy spojují se zájmy velkých idejí a považují se za jejich představitele.

TEULIER (*nejdřív klidně, nakonec vzrušeně*): Já pro sebe nechci nic, d'Oyrone. Jestli mě nezabijí a republika nás už nebude potře-

bovat, vrátím se ke své tiché práci. Ale dokud interventi budou ohrožovat vlast, bude věda sloužit činu. Nestačí ideje stvořit, je třeba jim zajistit život, aby vládly na zemi i v myslích lidí, osvobozených od lží... Jde o velkou věc, jde o svobodu. Věda zapálila její první plamínek. Proto my, vědci, máme právo svobodu bránit, nést její pochodeň v čele armád.

D'OYRON: Moc mluvíš o svobodě, všichni máte plná ústa svobody. Ale kdo ví, možná že to budu já, kdo ji bude bránit proti vám.

TEULIER: Já vím, to bys chtěl. Máš svobodu tak rád, že bys ji zabavil pro sebe, kdybys mohl.

VERRAT: Žádný strach. Svoboda je statná holka, ta potřebuje jináčího milence!

D'OYRON (*drže*): Myslíš, že ji láká náruč uzenáře?

VERRAT: Tisíc láter! Už toho mám dost! (*Sáhne po šavli, D'OYRON učiní totéž.*)

TEULIER (*je zadrží*): Žádné šarvátky!

D'OYRON (*ironicky, chladně, zastrčí šavli*): Krásná válka, jen co je pravda! Člověk má kolem sebe trojnásobnou řadu nepřátel: vojáci cítí v zádech jícny vlastních děl – velitelé cítí na krku šimrání posvátné gilotiny – kamarádi ve zbrani se těší na vaši smrt – vzájemná nedůvěra zajišťuje obecnou bezpečnost...! Sem by měli posílat blazeované lidi, ty, co už ztratili chuť k životu. Ach, jak chutná život, když je ohrožen...! Kdo z nás zemře první? Kdo první z nás dostane hlavy ostatních? (*Odejde.*)

Třetí výstup

TEULIER, VERRAT, CHAPELAS.

CHAPELAS: Čert nám ho tu spískal! Kdo má pořád snášet ty jeho drzosti, ty ironické a urážlivé poznámky! Začínám ho mít po krk.

TEULIER: Měl by se víc hlídat, pýcha ho dělá neopatrným.

VERRAT: V jednom kuse mě provokuje. Máme mezi sebou nevyrovnaný dluh. Však mi ho zaplatí, dobytek jeden!

TEULIER: Je to nebezpečný člověk. Neupřímný, cynický, odvážný, schopný všeho...

CHAPELAS: To bych řekl: je to nepřítel a jenom okolnosti ho vehnaly do našich řad.

TEULIER: A jaké okolnosti! Prachobyčejné všiváctví: bratr mu přebral děvku a on se teď chce pomstít za jakoukoliv cenu a jakýmikoliv prostředky!

CHAPELAS: Vlast je ohrožena, každý, kdo jde s námi, je nám dobrý. Zatím ho nechme, pracuje pro nás. Až ho nebudem potřebovat, zbavíme se ho.

TEULIER: Jen aby nás nepředešel. Od jisté doby mám podezření...

VERRAT: Podezření?

TEULIER: Neurčité obavy.

VERRAT: Ven s tím.

TEULIER: Ne ne, radši jsem s tím neměl začínat. Nic podloženého..., osobní dojem...

VERRAT: To stačí, abys ho poslal před Konvent.

TEULIER: K tomu nemám právo. Nemám proti němu důkazy.

VERRAT (*krčí rameny*): Důkazy? K čemu důkazy? Stačí, když jsi o tom přesvědčený.

TEULIER: Nejsem přesvědčený, dokud nemám důkazy.

VERRAT (*jako prve*): Dobrá, dobrá. Až to bude, řekneš mi. A pak ať mi ho Quesnel přidělí na nějaký ten výpad.

TEULIER: Proč?

VERRAT: Tam, kde já se procházím, je setsakramentsky horká půda. Třeba se najde nějaká šikovná kulka a zařídí to za nás.

TEULIER (*váhá pochopit*): Co to mluvíš, Verrate? (*Dívá se na něho upřeně.*)

VERRAT (*hrubě, vydrží jeho pohled*): No co? – Nevidíš, že žertuju?

TEULIER (*se odmlčí*): Musíme vždycky jednat spravedlivě, Verrate.

VERRAT (*pokrčí rameny*): Jak jinak! To se ví.

mlčení.

TEULIER (*se chystá odejít*): Musím už jít. Uvidím vás asi až zítra ráno. Hodně štěstí, přátelé.

VERRAT: Zdar a vítězství!

TEULIER odejde.

Čtvrtý výstup

VERRAT, CHAPELAS.

CHAPELAS (*se dívá za odcházejícím TEULIEREM*): Dobrý vlastenec a podle všeho i vědec. Ale člověk se vedle něho nikdy necítí úplně volně. Je studený, autoritářský, nedovede být ani trochu srdečný. Drží se zpátky, nikdy se nezasměje, neřekne vám nic o sobě. Člověk ani neví, jestli má milenku. Nemám rád, když se někdo takhle pořád hlídá. Když jsem mezi kamarády, mám se trochu odvázat, krucifix!

VERRAT: Co chceš. Je v něm kus aristokrata. Vidíš, Chapelasi, všichni tihle lidé, co leží v knihách, nejsou praví sansculoti, opravdoví přátelé lidu, jako jsme my. Myslí si, že jsou něco víc. A co by si počali bez nás? Rád bych je viděl! Podle Teuliera můžeš volat „Hoří!“, teprve když je barák v jednom plameni... Takhle puntičkářsky a hloupě uvažují jenom učenci. Nemají smysl pro skutečnost. Takové lidi sice potřebujeme, aby počernili papír a vyráběli myšlenky, ale kdyby oni měli vzít do rukou koště a vymést všecku špínu, národ by byl ještě dnes až po uši ve svinstvu. Vem si d'Oyrona. Je podezřelý, dalo by se říct zločinec. Víím, že je schopen zrady a to už je, jako by zradil.

Co chybí? Čin, důkaz činu. To teda máme čekat, až ho spáchá, a jen se na to koukat? – Kdepak! Naštěstí... jsme tady my.

Pátý výstup

BUQUET, JEAN-AMABLE, VIDALOT a předešlí.

Tři VOJÁCI sem vlečou a strkají VENKOVANA. Ten naříká. Několik mladých DŮSTOJNÍKŮ jde ze zvědavosti za nimi.

PRVÝ VOJÁK: Hni sebou, Prušáku! Tak jdeš, nebo nejdeš?

VERRAT: Co je to zač?

DRUHÝ VOJÁK: Občan poslanec tu není?

VERRAT: Není mu dobře, odpočívá. – Špión?

DRUHÝ VOJÁK: Ano, pane majore. Právě jsme ho zatkli. Přišel do města frankfurtskou branou. Prodával holuby. Desátník zavětřil, začal se ho vypyávat. Ten pitomec se prořekl, prohlédali jsme ho a tohle jsme našli. (*Dává VERRATOVÍ balíček dopisů.*)

VERRAT (*bere do ruky dopisy*): Dej to sem! Dopisy z pruského štábu? Ten desátník měl dobrý nos.

Přistupují mladí DŮSTOJNÍCI.

JEAN-AMABLE: Dopisy, Verrate? Ukaž.

VERRAT *(který přelétl dopisy, uhodí pěstí do stolu, zrudne a řve celý rozjásaný):* Mordije! Krucinál!

CHAPELAS: Co je ti?

VERRAT *(křičí):* Nic. – Mám ho, mám ho, prevíta!

CHAPELAS: Koho?

VERRAT *(křičí):* Ale nic, nic... Quesnel, kde je Quesnel? *(Chechtá se.)* Cha, chá. Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne! *(Žene se ke QUESNELOVI, hlučně se směje, dělá nemotorná gesta a poráží židle a lidi. Ve dveřích se otočí, je celý rudý, tvář má naběhlou, mává papíry a křičí.)* Hurá!

CHAPELAS: Je opilý.

VERRAT vejde ke QUESNELOVI a bouchne dveřmi, *CHAPELAS* jde za ním.

Šestý výstup

VENKOVAN a *VOJÁCI*, kteří ho hlídají, *BUQUET*, *JEAN-AMABLE*, *VIDALOT*. Ke konci výstupu přicházejí další *DŮSTOJNÍCI* jednotlivě nebo po dvou tak, aby jeviště bylo plné, až se vrátí *VERRAT* s *QUESNELEM*.

BUQUET *(VENKOVANOVI):* Tak co, strejdo, dal ses chytit!

VENKOVAN *(naříká):* Pustte mě!

BUQUET *(s výbuchy smíchu):* Hned to bude. Hned to bude. Dočkáš se!

VENKOVAN: A pustíte mě hned?

BUQUET: Počkej chvílku, sakra! Jsi tu s náma sotva dvě minuty.
Doufám, že se nenudíš?

VENKOVAN: A neublížíte mi?

BUQUET: Vůbec ne. Uříznem ti hlavu, ani o tom nebudeš vědět.

VENKOVAN: Slitujte se, dobří lidé...!

BUQUET: No, no, to je krámů!

VENKOVAN pláče jako dítě.

JEAN-AMABLE (*znechuceně*): Fuj! (*Otočí se k němu zády.*)

BUQUET (*si přestane všímat VENKOVANA*): Tak co, Jeane, tys byl dneska na nočním výpadu, jaké to bylo?

JEAN-AMABLE (*s dětinskou radostí*): To ti byla legrace, Fortunáte! Představ si, že jsme prošli celým nepřátelským táborem. Potkali jsme jízdní hlídku – víš, husary v červené uniformě. Řekli jsme jim heslo. Mysleli, že jsme sedláci a že jdem pokosit obilí... A ten klid'as Teulier! Měls ho vidět! Pět minut mluvil s pruským oficírem a ten vůbec nic nezmerčil. Zatím jsme obklíčili město, vnikli do domů. Nebýt toho, že ten blbec Bonin vystřelil moc brzo, byli bychom je vybrali z postelí. Kalkreuth utíkal v košili. Viděl jsem ho. Ale nestrefil jsem se do něho!

BUQUET: Tím se nechlub!

JEAN-AMABLE: Já vím, ale stejně to byla ohromná švanda.

BUQUET: Vidím, že jsi v ráži.

JEAN-AMABLE: Bodejt' ne. Představ si: skákali jsme přes ploty do chalup. A pak mě někdo sekl šavlí – první rána, Fortunáte!

BUQUET: Tvoje rodiče by asi ranila mrtvice, kdyby viděli svého benjamínka, mamínčina chlapečka, s tímhle šrámem.

JEAN-AMABLE: Doufám, že mi sluší.

BUQUET: A nejsi kaput? Ani sis nešel ráno lehnout?

JEAN-AMABLE: Proč bych si měl jít lehnout? Jsem chlap zrovna jako vy.

BUQUET: Chlap? Holčička jsi, ještě před půl rokem ti nosila maminka snídani do postele.

JEAN-AMABLE: Fortunáte, zakazuju ti!

BUQUET: No tak se nezlob, nemusíš se hned červenat jako pivoňka. Mně se to líbí, když mládeneček z dobré rodiny skočí tak furiantsky do života, sotva se pustil máminých sukní. Chudák ženská! Jen vytáhl paty z domu, už za ním běžela a vážala mu na krk šátek.

JEAN-AMABLE (*si strhne nákrčník*): Tady ho máš!

BUQUET: To budeš teď naschvál chodit s holým krkem?

JEAN-AMABLE: Proč ne?

Oba se smějí.

VIDALOT: Rodiče by ho už vůbec nepoznali.

BUQUET: A co myslíš, že by řekl můj šéf, prokurátor, kdyby mě viděl s touhle velikánskou šavlí a s těmi prýmky? Když si pomyslím, že bych se teď hrbil nad stolem v kanceláři pana Jassieuxe a krasopisně přepisoval pitomé důvody rozsudku a neměl přitom jinou zábavu, leda se občas podíval zamřížovaným oknem, jak nějaká svíčková bába kulhá do kostela, dělá se mi nanic.

VIDALOT: A když já si pomyslím, že bych teď shraboval kobylince před hotelem U Zlaté koule a vozil je na hnůj?

BUQUET: A místo toho kráčíme v čele národa, děla jsme dotáhli až na břehy Rýna a smečky evropských žoldněrů si lámou zuby o naše šavle!

VIDALOT: Máš pravdu. Evropa se chvěje a otroci zvedají hlavy.

JEAN-AMABLE: Víš, člověka to úplně opájí. Být svobodný, bránit svobodnou vlast, jedinou v Evropě – kráčet si jako král pokorenou Evropou, nemít z ničeho strach, nemít žádné předsudky, objímat celý svět, vždyť nám patří, lámat okovy národů a cítit nad hlavou jen to krásné nebe bez boha, bez pověr a lží. Poznal kdy někdo opojnější rozkoš?

BUQUET: Však nám to naši nepřátelé začínají závidět. Víš, co řekl Kalkreuth? „Blíží se konec světa. Každý z těch jakobínů mluví, jako by byl král.“

JEAN-AMABLE: Král světa, má pravdu. Není nic, co by nám nepatřilo. Celý svět je náš. Všecko je naše, jen si to vzít.

Sedmý výstup

QUESNEL, VERRAT, CHAPELAS vyjdou z pokoje. VERRAT má stále rudý obličej s výrazem divoké radosti. QUESNEL má záchvaty vzteku, až se mu papíry třesou v ruce.

BUQUET: Podívejte se na poslance a na Verrata. Něco se stalo.

QUESNEL (*prudce a rozčileně*): Kde je d'Oyron?

BUQUET: Nejspíš u své milenky, dcery smírčího soudce v Gassnerově ulici.

QUESNEL: Dva důstojníci, Buquet a Vidalot, ke mně. Jděte a okamžitě ho přiveďte. Za žádnou cenu se nesmí vzdálit a s nikým promluvit!

JEAN-AMABLE: Co se děje?

VIDALOT a BUQUET odejdou.

QUESNEL: Svinstvo! Kde je ten člověk, co přinesl dopisy?

VERRAT: Tady.

DŮSTOJNÍCI jsou vzrušeni, znepokojeni.

JEAN-AMABLE: Co se stalo, občane poslanče...?

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Špatné zprávy, Verrate?

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Nějaká zrada?

QUESNEL (*VENKOVANOVI*): Poslouchej, ty ničemo!

VENKOVAN: Milost!

QUESNEL: Kdo ti dal ten dopis?

VENKOVAN: Odpust'ťte mi...

QUESNEL: Odpověz.

VENKOVAN: Plukovník de Zastrow.

VERRAT: Pobočník pruského krále?

VENKOVAN: Ano.

QUESNEL: Kolikrát už ti uložil takové poslánív?

VENKOVAN: Tohle je poprvé! Předtím sem chodili jiní. Milost! Já už nikdy...

CHAPELAS: To nám nemusíš, k sakru, povídat.

VERRAT: Dvakrát se nespálíš.

VENKOVAN: Vy mě chcete zabít?

VERRAT: Tak trochu, chlapečku!

Vyzvědač začne hlasitě naříkat.

QUESNEL: Přestaň bečet, ty berane. Copak jsi nevěděl, co riskuješ?
Odpověz! – Odkud znáš d'Oyrona?

DŮSTOJNÍCI (*křičí*): D'Oyron? D'Oyron?

PRVÝ DŮSTOJNÍK: To se dalo čekat.

QUESNEL: Budeš mluvit, nebo ne? Dám ti napráskat, až zmodráš.

VENKOVAN: Nezapíjejte mě, hodní pánové!

QUESNEL: Děláš špinavé řemeslo. Nestojíš ani za tu kulku, co ti
zítra vpálíme do těla.

VERRAT: Od kdy si dopisoval ten zrádce s Prušáky?

*VENKOVAN, sténající jako stará bába, se zhroutí napolo v mdlobách.
DŮSTOJNÍCI do něho kopou.*

Nic z něho nedostaneme. Ten neřád je strachem víc mrtvý než
živý. Odved'te ho, jen by nám tu překážel.

VOJÁCI odvěčou VENKOVANA jako pytel.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Tak teda d'Oyron si dopisoval s Prušáky?

QUESNEL: Ano. Máme v rukou dopis od pruského generálního
štábu. Ten bídák nás zrazoval už delší dobu.

Divoká vřava, lze rozeznat pouze slabiky jednotlivých výkřiků Ten bídák! Zrádce! Ten darebák! Ten zlosyn! Dobytek! Všivák! Lotr! Atd. Lidé jsou vzteky bez sebe, řvou, gestikulují jako pominutí.

Osmý výstup

*Předešli až na VENKOVANA. VIDALOT a BUQUET se vracejí s D'OYRON-
NEM.*

BUQUET (*otevře dveře a vstoupí jako první*): Nebyl daleko. Našli jsme ho na procházce.

QUESNEL dává znamení, aby se DŮSTOJNÍCI a VOJÁCI utišili. Hluk přestane na několik vteřin, právě co D'OYRON stačí pronést dvě věty.

D'OYRON (*překvapeně*): Jsem tady, poslanče. Co se děje?

Výbuch nadávek ho přeruší.

(Zprvu nechápe, pak zbledne.) Cože? Co říkáte...? Proboha! (QUESNELOVI.) Občane, ať přestanou! Ať jsou zticha, naříd jim to! Žádám vysvětlení! Žádám potrestání za ty urážky! (DŮSTOJNÍKŮM.) Kdo z vás se odváží to opakovat?

JEAN-AMABLE: Zaprodanče! Zrádce! Prušáku!

D'OYRON (*ho chytne za krk*): Odvolej! Okamžitě to odvolej!

Všichni DŮSTOJNÍCI tasí šavle proti D'OYRONOVI a vyrvou mu JEAN-AMABLA z rukou. VERRAT a QUESNEL zakročí. HOSTINSKÝ a lidé z hotelu se tísňí u dveří vyděšení, rozrušení a cosi si povídají.

QUESNEL: Ticho! Ticho...! Poslouchej, zrádce. A vy, občané, zachovejte klid. Tady je dopis, který přinesl majoru d'Oyronovi špión pruského krále.

D'OYRON (*řve*): To je falešný dopis!

QUESNEL (*čte*): „Pane rytíři, s velkým potěšením vám sděluji, že jsme velmi spokojeni s vaší účinnou pomocí. Vaše sliby byly upřímné. Nebýt vás, byl by náš generální štáb padl dnes v noci do léčky. Zdá se mi však, že jste nás mohl varovat o něco dříve. Přesto s radostí uznávám, že váš předstíraný útok na Bretzenheim a obratný útěk nás dostal z vážných nesnází a zabránil pohromě, jejíž důsledky mohly být nanejvýš vážné. Ujišťuji vás, že můj král a pán nikdy nezapomene na tak cenné služby a že je uzná, až bude doba klidnější a vítězství jisté. Pomáhejte nám i nadále a posílejte zprávy. Mějte důvěru! Zanedlouho se budou kostry těch královrahů houpat na hradbách naší ubohé Mohuče. Můžete mi poslat odpověď po témže poslovi. Je naprosto spolehlivý. – Podepsán: De Zastrow.“

D'OYRON (*řve*): To je výmysl, to je podvod! Všecko je podvod a nesmysl! Chtějí mě zničit!

JEAN-AMABLE: Lže! Je to zrádce!

CHAPELAS: Na to mu nenaletíme!

VERRAT (*QUESNELOVI*): Je to tak, jak to říkal Teulier dnes ráno. Vzpomeň si, stěžoval si, že ho někdo zradil.

QUESNEL: Ano, máš pravdu, Verrate. Opravdu to říkal. Ale já na to nic nedal, myslel jsem, že se dal unést, že to řekl v rozčilení.

CHAPELAS: Tak on nás zrazoval už kolik týdnů...

Zvenku je slyšet nadávky a výkřiky: Pryč s d'Oyronem! Bídák! Zrádce! Pověsit ho! Zastřelte toho neřáda! Až visí zrádce na oprátce!

QUESNEL: Co se děje?

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Zpráva se rozletěla městem.

HOSTINSKÝ (*strachem bez sebe se vrhá ke QUESNELOVI*): Občane poslanče, všecko rozbíjejí, chtějí dovnitř, chtějí zrádcevu hlavu.

QUESNEL: Hlídejte dveře! Zavolejte granátníky! Zažeňte dav. Spravedlnost se musí vykonat svobodně!

DAV VENKU (*řve*): Na lucernu! Na lucernu s ním! Pověsit!

Je vidět venku, jak přicházejí VOJÁCI, je slyšet hluk zápasu.

VERRAT: Nedojde do vězení. Cestou ho rozsápo.

QUESNEL: Zavřete ho nahoře v pokoji. Svažte ho a dva muži ať ho hlídají a nepustí ho z očí ani na minutu, aby se neodpravil sám.

VOJÁCI odnášejí D'OYRONA, který je bez sebe vztekem a hrůzou. – Divoké rozčilení najednou opadne, jako by všichni byli vyčerpáni. Hrobové ticho.

(Úsečně.) Ať se okamžitě shromáždí válečná rada! Uvědomte všechny členy. Vy ostatní odejděte. Kde je Teulier? Dojděte někdo pro něho.

VERRAT: Teulier je už pryč. Dal jsi mu rozkaz. Je za hradbami. Vráť se až v noci.

QUESNEL: Nevadí. Nemůžeme čekat. Ve městě už všechno vědí. Obejdeme se bez něho. Mám proti d'Oyronovi dosti důkazů. – *(Velmi vážně, velmi smutně.)* Než začneme, ještě jednu připomínku: Mysleme jenom na vlast, na všechno ostatní zapomeňme. Když mluví spravedlnost, přátelské i nepřátelské city musí umlknout. – A teď se poradme.

Opona

DRUHÉ DĚJSTVÍ

První výstup

Tatáž místnost. – V noci. TEULIER (se vrací) a HOSTINSKÝ.

HOSTINSKÝ: Ty už jsi zpátky, občane? To jsi to vzal šturmem!
Nečekali jsme tě tak brzo.

TEULIER: Bohužel. Odložená partie! Chtěl jsem se rychle zmocnit
Mombachu, ale nepřítel se to čert ví jak dověděl a my se mu-
seli vrátit. Zítra to zkusíme znovu.

HOSTINSKÝ: Nepřítel se to dověděl? Že by ten mizera... Ach, ten
lotr, kolik zla napáchal!

TEULIER: O kom mluvíš?

HOSTINSKÝ: Jak to o kom? Copak ty nic nevíš?

TEULIER: Nic. Nepotkal jsem živou duši. Stalo se něco za mé ne-
přítomnosti?

HOSTINSKÝ: To bych řek, občane Teuliere! Staly se věci, a jaké,
zatím cos tu nebyl. Kriste pane, koho by to bylo napadlo?

TEULIER: Mluv!

HOSTINSKÝ: To bys nikdy neuhod!

TEULIER: Nemám čas. Mluv!

HOSTINSKÝ: Ten padouch, ten bývalý šlechtic, ten zakuklený aristokrat d'Oyron...

TEULIER: Co je s d'Oyronem?

HOSTINSKÝ: Zrazoval nás, potvora! Krysa jedna!

TEULIER: Co říkáš?

HOSTINSKÝ: Říkám pravdu. Zrazoval nás. Prodal se nepříteli.

TEULIER: Utekl?

HOSTINSKÝ: Ne, zatkli ho. Dopadli ho při činu. Nemohl zapírat. Zítra jde pod gilotinu.

TEULIER: Ten bídák! Ale je to dobrá zpráva, Rieffele...! Vlastně ohavná zpráva... přesto z ní mám radost, já ji totiž předvídal. Nedůvěřoval jsem tomu lumpovi a dával jsem mu to najevo, však víš.

HOSTINSKÝ: Všechna čest tvému bystrozraku, občane. Jako počestný člověk cítíš zločin na hony.

TEULIER: To není žádná zásluha. Ta pokrytecká tvář a medová řeč! Člověk zrovna cítil tu odpornou pachut' lži a drzosti. Stačilo jednou jedinkrát stisknout tu jeho měkkou ruku a hned se měl člověk na pozoru... Velké štěstí, Rieffele, že toho darebáka chytili. Mohl nám strašlivě uškodit.

HOSTINSKÝ: Však nám to už pěkně zavařil.

TEULIER: Ale teď mu sáhnu na kobytku... Rozhodně dnes budu spát klidněji, když vím, že je pod zámek. Armáda si udělala pořádek ve vlastním domě! – Řekni mi stručně, jak se to seběhlo... Ale napřed mi dej něco k jídlu, umírám hlady. Od rána jsem nic nejedl.

HOSTINSKÝ: Mohl bych ti ohřát kousek pečené husy. Jenže bys musel čekat, v kamnech mi vyhaslo. Nebo, jestli spěcháš, je tam studená vepřová.

TEULIER: Dej mi, co máš hotové, to je jedno. Chce se mi hrozně spát.

HOSTINSKÝ odejde.

Tak moje předtucha byla správná! Dal se k nám proto, aby nás zrazoval. Zvláštní... Být urozený, inteligentní a odvážný, a dát to všechno do služeb tak hanebné věci. Zneuctít se pro nic za nic, jen tak pro zábavu, když k tomu člověka nic nenutí. Být zrádcem z nudy! Zvláštní... A jak dokonale hrál svou úlohu, ani jednou z ní nevypadl! Statečně se bil šest měsíců, to se nedá popřít. A za dobrou věc! Taková přetvářka –

HOSTINSKÝ (*přináší podnos s jídlem*): Máš pravdu, občane, je to k nevíře. Člověk se ptá, jak to vydržel pořád něco předstírat! A takovou dobu! Už kolik měsíců!

TEULIER: Opravdu?

HOSTINSKÝ: Máme důkazy. Celá korespondence s pruským králem od samého začátku obležení.

TEULIER: A kdo to vlastně odhalil?

HOSTINSKÝ: Verrat.

TEULIER (*sebou trhne*): Verrat? – Vážně? A kdy na to přišel?

HOSTINSKÝ: Ani ne dvacet minut potom, co ty jsi odešel. Zatkli špióna, který nesl dopisy...

TEULIER: A vyslychali toho špióna?

HOSTINSKÝ: Samozřejmě, ale nechtěl se přiznat... říkal, že neví, co po něm chtějí... To víš, byl s nimi jaksepatří domluvený, ničema jeden!

TEULIER: Dobrá, můžeš jít.

HOSTINSKÝ: Ty už nic nechceš?

TEULIER: Ne.

HOSTINSKÝ: Ale vždyť vůbec nejíš! Nechutná ti to? (*Ukáže na podnos.*)

TEULIER: Ale ano. Hned se do toho pustím. Jsem unavený.

HOSTINSKÝ odejde.

Druhý výstup

TEULIER sám. – Chvíli nemluví. Houpá se na židli a hledí do prázdna. Pak vstane, mechanicky se prochází se soustředěným pohledem, udělá několik gest a pronese několik kusých slov, která nemají smysl. Pak se zastaví a přeje si rukou čelo.

TEULIER: Mám v hlavě jak vymeteno. Asi jsem se moc unavil. *(Sedne si.)* To je divné, že nemám hlad. Ale něco pojíst musím. *(Přitáhne si talíř, ale nejí.)* Štěstí, že ho zatkli. Bídák jeden! Tak proto chtěl, aby mu Quesnel povolil tu výpravu proti emigrantům. Cítil, že ho sledujeme, a když se dověděl náš obranný plán, hledal cestu, jak fouknout... A pak už by byl snadno... *(Nedokončí myšlenku.)* Hm, Verrat, Verrat ho... *(Mechanicky pokračuje v předešlé myšlence.)* Pak už by... „Nějaká šikovná kulka to vyřídí za nás...“ *(Podrážděn.)* Co je to se mnou? Nedokážu domyslet jedinou větu! *(Odstrčí talíř a vstane.)* Korespondence s pruským králem! A už to trvá měsíce! Ještě dneska ráno hájil Brunšvika, obdivoval se pruské taktice... A co ten jeho bratr, posedlý touhou ho zničit, a všechny ty pletichy z tábora emigrantů proti němu... K čertu se vším! *(Hlasitě se nadechne a znovu si sedne.)* Jen klid, klid, Teuliere, ztrácíš hlavu! Uvažuj trochu. To, co ti d'Oyron říkal, je možná jenom další lest. Celý problém je v tom, zjistit, jestli si tu pohádku nevymyslel, aby odvrátil tvé podezření. Jsou-li tu, jak říká Rieffel, evidentní důkazy, dopisy psané jeho rukou, celá korespondence... *(Vstane, jde prudce ke dveřím, volá.)* Rieffele...! *(Hlasitěji.)* Rieffele!

HOSTINSKÝ přiběhne.

HOSTINSKÝ: Co je, co je, občane? Probudíš celý dům. Přeješ si, občane?

TEULIER (*odstrkuje jídlo*): Odnes to! Je to syrové, protiví se mi to.
Je to cítit lojem!

HOSTINSKÝ: Podívejme se! A občan Chapelas říkal, že v životě...

TEULIER: Přestaň. Neodmlouvej... Poslyš, byl jsi tady, když ho
zatkli?

HOSTINSKÝ: Myslíš toho zrádce? Stál jsem u těchhle dveří. Byla to
hrůza. Všichni byli jako zběsilí...

TEULIER: Nevíš, jestli ty dopisy, co našli, byly psány jeho rukou?

HOSTINSKÝ: Toho bídáka? Kruci, to nevím. Zavřeli se tu a radili se
mezi sebou. Jestli to byly dopisy od něho, nebo pro něho, to
nemůžu říct. Ale na tom nesejde. Hlavní je, že dopisy tu byly.

TEULIER: Jdi!

HOSTINSKÝ odejde.

Je přece absurdní, aby špión měl u sebe d'Oyronovy dopisy
Prušákům a zároveň odpověď na ně. Jestli ho ale odsoudili na
základě dopisů, které psali oni... Ach, panebože, co to proved-
li! (*Jde k oknu a otevře je.*)

HOSTINSKÝ se na okamžik vrátí, aby sklidil ze stolu.

HOSTINSKÝ: Ale občane, vždyt' sem pouštíš sněh. Chceš, abysme
všichni zmrzli?

TEULIER (*zuřivě*): Říkal jsem ti, abys mě nechal o samotě.

HOSTINSKÝ odchází, zvedaje ruce k nebi. TEULIER si opět sedne.

Já hlupák! Že jsem se vracel! Že jsem nezůstal přes noc v táboře...! Stejně je to ničema! Nejlepší je rychle se ho zbavit a už o něm nemluvit. *(Sobě.)* Zbabělče! Ale co mohu dělat...? Nemám na vybranou. Musím se vyptat, důkladně se informovat na všech místech a udělat si vlastní úsudek... Ano, to je správná cesta. Musím jít ke Quesnelovi. – *(Sedí dál.)* Teď hned. *(Sedí dál.)* No co je? *(Směje se sám sobě.)* Mám nohy jako z tvarohu a údy zpřelámané. Mám... mám strach. Ale co udělám pak, až zjistím... Znáám přece Verrata, ten necouvne před ničím! *(Vstane, napije se z karafy.)* Jestli tolik váhám, je to proto, že už vím. Ale půjdu až do konce. *(Zamíří ke Quesnelovým dveřím.)*

Třetí výstup

QUESNEL, TEULIER.

QUESNEL *(napůl svlečený, pootevře dveře):* Který lotr tu dělá takový rámus? Ty, Teuliere? Hrom do tebe! Už půl hodiny si tu brumláš sám pro sebe. Komu to nadáváš?

TEULIER: Spal jsi, Quesnele?

QUESNEL: Copak já vím, co je to spát? Celý den mi ta potvora nedá pokoj, v jednom kuse mi valčuje tělo.

TEULIER: O kom to mluvíš? Jaká potvora?

QUESNEL: No přece o té mrše pakostnici, k sakru! Oka nezamhouřím. – *(Úzkostlivě.)* A to není všechno, Teuliere, cítím, že to na mě zase jde.

TEULIER: Co?

QUESNEL: Záchvat. Ledvinové křeče. Už se to připravuje kolik dní... Co chceš, tělo mi uhnívá.

TEULIER: Užíváš něco?

QUESNEL: Potřeboval bych jedinou věc: odpočinek a lázně. Jinak mi říkal doktor, že mě to jednoho krásného dne srazí a bude po mně. No, co nadělám! O nás nejde... jde o vlast, ta je taky těžce nemocná. Ale my ji zachráníme, vid', Teuliere? – My, my tu všichni padnem!

TEULIER: Proč najednou ztrácíš odvahu?

QUESNEL: Já neztrácím odvahu. Já jenom vím, že Custine nás nechal plavat. Nechtěl jsem jim to dnes ráno říkat. Ale generál Knírek si dá moc dobrý pozor, aby si nepocuchal svou slávu, kdyby nás chtěl vyprostit z blokády. Nechá nás tu pochcípát. Všichni tu zajdem, jeden po druhém. Tím líp, tím líp, kéž by to bylo už zítra!

TEULIER: Ty trpíš, občane?

QUESNEL: To bych řek... ta potvora si se mnou jen hraje... Čert ji vem, nechme toho. Čím víc si jí člověk všimá, tím víc vyvádí. – Mluvme o něčem jiném.

TEULIER: To právě chci.

QUESNEL: Chtěls mi něco důležitého říct? A nejsi unavený? Ty přece můžeš spát?

TEULIER: Ne, dneska nemůžu spát, zrovna jako ty.

QUESNEL: Taky tě něco bolí? Máš obličej celý zpocený. A přece tu div nezmrzneme. Hrome, zavři to okno... Jsi nemocný?

TEULIER: Jsem morálně nemocný.

QUESNEL: Pak to nestojí za řeč! Člověk může trpět jen tělesně.

TEULIER: Jsi podrážděný, nevíš, co mluvíš.

QUESNEL: Nemocná duše! Povídačky! Člověk nemůže trpět něčím, co neexistuje. Ale to nevádí. Mluv, kamaráde, co tě trápí.

TEULIER: Těžko se mi to říká. Jde o tohle: vy jste odsoudili k smrti d'Oyrona.

QUESNEL: Protože nic lepšího nemáme. Zaslouhoval si víc. Ostatně pro něho je i tohle dost.

TEULIER: Pospíšili jste si.

QUESNEL: Nemohli jsme otálet. Ve městě už všechno věděli. Musili jsme uchlácholit dav bleskovým úderem.

TEULIER: Co říkal při výslechu?

QUESNEL: Kamaráde, vůbec bys ho nepoznal. Byl jako vyměněný. V první chvíli se ještě choval povýšeně, pak ale, jako kdyby ho někdo srazil kyjem. Zčervenal, zrudl, oči mu lezly z důlků, lapal dech, chroptěl. Vypadal jako uštvaný vlk.

TEULIER: Přiznal se?

QUESNEL: Vůbec ne. Ale jen ze začátku zuřivě zapíral. Postupně ztrácel hlas, sípal a nakonec jenom nenávistně kroutil hlavou. Pochopil, že je ztracen, že už pro něho není úniku.

TEULIER: A co ten druhý, ten špión? Konfrontovali jste je?

QUESNEL: Samozřejmě. D'Oyron ale předstíral, že ho nezná. Myslím, že jinak ani jednat nemohl.

TEULIER (*přechází dlouhými kroky sem a tam*): Škoda, že jsem při tom nebyl.

QUESNEL: Ujišťuji tě, že to žádná zábava nebyla. A nejtrapnější ze všeho bylo to jeho zhroucení.

TEULIER: Tak ty si myslíš, že jsem chtěl vidět svého nepřítele na kolenou a kochat se tím pohledem?

QUESNEL: Myslel jsem si to.

TEULIER (*podrážděně*): Děkuju ti... Já sice rád krotím pýchu těch nafoukanců, ale nepotřebuju na to soudní tribunál.

QUESNEL: Jsi dneska hrozně rozčilený.

TEULIER (*přistoupí ke QUESNELOVI a uchopí ho za ruce*): Quesnele, jste si tím jisti, řekni mi, jste si tím opravdu jisti?

QUESNEL (*nechápaně*): Čím?

TEULIER: Jeho zločinem.

QUESNEL: Cože? Ty o tom pochybuješ? Jako bys nevěděl, že byl odsouzen na základě zdrcujících důkazů!

TEULIER: Bylo to víc dopisů, nebo jen jeden?

QUESNEL: Jeden, ale ten vydá za deset. Protože v něm byla zmínka o celé předcházející korespondenci.

TEULIER: Jediný dopis! Dřív než odsoudíme člověka na podkladě kousku papíru, musíme si ten papír jaksepatří prohlédnout.

QUESNEL (*podrážděně*): Dobře, dobře, Teuliere. Umím snad číst.

TEULIER: Promiň, občane.

QUESNEL: Ty dnes kolem sebe biješ hlava nehlava. Myslíš, že jsme rozhodovali o životě člověka jako blázni? Kde se v tobě bere ta nedůvěra?

TEULIER: Kdo nám zaručí, že to není záměrný tah našich nepřátel, jak rozvrátit naši vzájemnou důvěru a pak nás jednoho po druhém zničit? Připustíme-li takováhle svědectví proti sobě, pak se můžeme všichni každou chvíli obávat nejhoršího.

QUESNEL: Zním lidi, Teuliere, nečekám od nich nic dobrého. Nejdivočejší ukrutnosti mě nepřekvapí. Ale tvá domněnka o d'Oyronovi mě nepřesvědčuje. D'Oyron je jim méně nebezpečný než ty nebo Verrat. Proč by se tedy zaměřili na něho, a ne na vás?

TEULIER: Protože to bylo snadnější. A pak, nenávidí ho víc než nás.

QUESNEL: Je jedním z nich.

TEULIER: Už kolik týdnů přímo zuřivě usilují o jeho zkázu.

QUESNEL: Jak to víš?

TEULIER: Dnes ráno to říkal.

QUESNEL: Kdo? D'Oyron? A co říkal?

TEULIER: Stěžoval si na podlé intriky, vztekal se, že ho emigranti chtějí zkompromitovat, že posílají anonymní dopisy a udání.

QUESNEL: To říkal tobě?

TEULIER: Verrat byl při tom a Chapelas taky.

QUESNEL: Nic mi o tom neřekli.

TEULIER: To chápu.

QUESNEL: Proč? Teuliere, ty někoho podezříváš. Dej pozor, Teuliere, na nic se tě neptám. Pozor, jsi na nejlepší cestě spáchat zločin.

TEULIER: Nebo zločinu zabránit.

QUESNEL: Počkej. Nemluv. Jdi se projít a nadýchej se čerstvého vzduchu. Máš předrážděnou fantazii. Neměli jsme se pouštět do téhle debaty. Dvě noci jsi nespal. Jdi si na chvíli lehnout. Pohovoříme si o tom později. Protože jak jednou začneš, nemohu tě už zarazit, musím tě vyslechnout do konce a musím taky soudit.

TEULIER (*vstane*): Dobrá. Tím, že mi připomínáš, co riskuju, dáváš mi taky sílu, abych se toho odvážil. Jsem připraven.

QUESNEL: Teuliere...

TEULIER: Ticho, občane poslanče. Tvou povinností je vyslechnout mě. Sud' mě, nebo budu soudit já tebe.

QUESNEL: Mluv.

TEULIER: Nejdřív ten dopis... (*QUESNEL chce vstát.*) Nevstávej, já ho přinesu.

QUESNEL: Je na stole, pod skleněnou koulí.

TEULIER odejde. QUESNEL je na okamžik sám.

Že by...? Ne to je nemožné, tak to není, tak to nemůže být... (*TEULIER se vrací s dopisem.*) Podívej se, Teuliere, ten dopis je v naprosté shodě s tím, co jsi dnes říkal na poradě. Tvoje výprava ztroskotala vinou d'Oyrona. Místo aby ti přišel na pomoc, předstíral útok na Bretzenheim a jeho oddíl nakonec utekl.

TEULIER: Vymyšlené pomluvy, aby ho zničili.

QUESNEL: Tys ho dnes ráno sám obvinil. Řekl dokonce, že kdyby se byl domluvil s Průšáky, jednal by přesně tak.

TEULIER: Znáš mou prudkost. Když mě popadne zuřivost, vrhnu se do toho po hlavě a myslím jen na to, jak rozdrtit protivníka. Mám na d'Oyrona zlost, to konečně víš. Nemá v sobě to posvátné nadšení, ten vnitřní plamen, který velitel musí mít, aby dokázal strhnout naše pluky, neposlouchá mě a provokuje mě tou svou aristokratickou nafoukaností. Ale v tom, co udělal včera, není naprosto nic podezřelého. Vzal útokem Bretzenheim a v boji na bodáky pobil posádku. Měl se probít ke mně, to je pravda. Z hlediska přímé disciplíny je vinen, protože neuposlechl. Ale můj plán byl nerozvážný, noční přepad se nepovedl mou vinou. Kdo by se odvážil obvinít d'Oyrona ze zrady za to, že pohotově změnil chybné dispozice? Leda nepřítel dobře informovaný o našich vzájemných rozporech.

QUESNEL (*chvilku přemýšlí, pak se zachmuřenou tváří, prohrábne si vlasy, pak vstane*): Přiveďte špióna.

TEULIER (*jde ke dveřím, otevře je a zavolá*): Decaëne!

VOJÁK: Rozkaz, veliteli!

TEULIER: Přiveď Průšáka!

VOJÁK odejde. QUESNEL s námahou přechází sem a tam, je rozčilen.

Neměl bys tolik chodit, Quesnele.

QUESNEL (*zuřivě*): Sakra, dej mi pokoj!

Oba mlčí. Nedívají se na sebe. Každý je pohroužen do svých myšlenek.

Čtvrtý výstup

QUESNEL, TEULIER, dva VOJÁCI přivádějí ŠPIÓNA.

TEULIER (*VOJÁKŮM*): Můžete jít. Hlídejte dveře.

VENKOVAN (*přistoupí k oběma mužům s výrazem nesmělé radosti*):
Děkuju, uctivě děkuju.

QUESNEL (*překvapeně*): Co to meleš, ty dobytku?

VENKOVAN pohne rty, cosi zabreptá, mžourajícima očima se podívá potměšile na oba DŮSTOJNÍKY, ustoupí o krok a zmlkne.

Ty jsi Jakub Gabel z vesnice Weisenau?

VENKOVAN: Ano, pane generále.

QUESNEL: Říkej mi občane. – Poslali tě z pruského štábu s tajnými dopisy?

VENKOVAN: Ano, občane. Všecko jsem přiznal, všecko!

QUESNEL: Kdo ti svěřil dopis pro občana majora d'Oyrona?

VENKOVAN: Už jsem všechno řekl, přísahám, nic víc nevím, nic víc, než co jsem řekl panu majorovi.

QUESNEL: Cože?

TEULIER: Kterému majorovi?

VENKOVAN (*nedůvěřivě*): On vám...?

QUESNEL: Bude to?

VENKOVAN: On vám nic...?

QUESNEL: Tak co, budeš mluvit?

VENKOVAN se na ně nejdřív pozorně podívá bázlivýma a potouchlýma očima, pak se zatváří naoko uzavřeně.

VENKOVAN: Ale nic, už jsem všechno řekl. Víc nevím.

TEULIER se na špióna upřeně podívá, ten sklopí oči.

QUESNEL: Dal ti major von Zastrow dopis pro d'Oyrona osobně?

VENKOVAN: Ano, občane.

TEULIER: Psal d'Oyron těm na druhé straně?

VENKOVAN: Ano, občane.

TEULIER: Víš to jistě?

VENKOVAN: Jistě.

TEULIER: A odkud to víš?

VENKOVAN mlčí.

QUESNEL: Nosil jsi od d'Oyrona dopisy?

VENKOVAN: Ano, občane. – Vlastně ne. Já je nenosil. Nosil je Güllich, Gottfried Güllich z Obermoschelu.

QUESNEL: Přinesl hodně dopisů?

VENKOVAN: Hromadu.

TEULIER: Můžeš to odpřisáhnout?

VENKOVAN: Ano, občane, Bůh je můj svědek! *(Pokřičuje se.)*

TEULIER: Lže.

QUESNEL: Marš ven! Můžeš jít!

VENKOVAN *(se třese rozčilením):* Můžu jít? Doopravdy?

QUESNEL: Řekl jsem: můžeš jít.

VENKOVAN: Můžu se vrátit? Ach, občane, občane!

QUESNEL: Co to blábolíš? Kam se chceš vrátit?

VENKOVAN: No přece domů, do Weisenau, jak jste mi slíbili.

QUESNEL: Ty ses pomátl na rozumu. Do vězení půjdeš, komediantě jeden! A nevyjdeš odtamtud, leda pod gilotinu.

VENKOVAN (*bez sebe*): To není pravda!

QUESNEL (*pokrčí rameny*): Však uvidíš.

VENKOVAN: Ale, občane, dal jsi mi přece milost.

QUESNEL: Já?

VENKOVAN: Ano, slíbili jste mi to.

QUESNEL: Já že jsem ti něco slíbil?

VENKOVAN: Ty ne, major.

TEULIER: Který major?

VENKOVAN: Major Verrat.

TEULIER: Major Verrat ti něco slíbil? Copak on s tebou mluvil? Kdy jsi ho viděl a co ti povídal?

VENKOVAN (*vyjeveně*): On vám nic neřekl? Vy jste mi nedali milost? Ach, ten lotr, podvedl mě...! Smilování, občane, zachraňte mě! Povím všechno!

QUESNEL: Mluv!

VENKOVAN: A zachráníte mě, když vám povím pravdu?

QUESNEL: Ne. Nebudu ti nic nalhávat. Konvent nikdy nevynucuje pravdu lží. Zemřeš!

VENKOVAN (*nenávistně*): Tak se tu mezi sebou třeba pobijte, mně je to jedno.

TEULIER: D'Oyron je nevinen, co?

VENKOVAN: Je vinen, a ty taky, všichni jste vinni.

QUESNEL: Nic kloudného z něho nedostaneme.

VENKOVAN zamíří ke dveřím, zhroucený, nohy se mu klepou. Najednou se otočí a vztekle se vrátí.

VENKOVAN: Ne, nepůjdu, napřed mi to musí zaplatit.

QUESNEL: Kdo?

VENKOVAN: Přestaňte na mě křičet, povím vám všechno... Chtěl bych, abyste všichni, jak tu jste, pochcípali jako krysy a nejdřív on, ta mrcha!

QUESNEL: Co máš proti němu?

VENKOVAN: Když mě zavřeli do kamrlíku, řekl jsem, že chci mluvit. Přišel major. Byli jsme sami. Pověděl jsem mu, jak to vlastně bylo. Myslel jsem, že mě potom pustíte domů.

TEULIER: Cos mu pověděl?

VENKOVAN: Všecko. Čistou pravdu. Že ten dopis není pravý. Že to nastražili tak, aby zahubili majora d'Oyrona. Že ten dopis mi dal jeho bratr, hrabě d'Oyron, aby se mu pomstil. Povídal, že si nedá pokoj, dokud ho nedostane na šibenici, dokud ho

sansculoti nepověsí. Že to mám narafičit tak, aby mě chytli a dopis mi vzali. – Všecko, všecko jsem mu vyprávěl.

TEULIER a QUESNEL na sebe zděšeně pohlédnou.

QUESNEL (*přiškrčeným hlasem*): To není pravda.

VENKOVAN: Dal jsem mu důkazy.

QUESNEL: Jaké důkazy?

VENKOVAN: Prušáci mají tady v Mohuči svýho člověka, nějakýho profesora Melchiora Haupta. Nedávno mu poslali dopis a v tom dopise mu psali, co chystají na d'Oyróna. Kdybyste mě nebyli zabásli, měl jsem dopis od majora Zastrowa odnést Hauptovi a ten by ho přinesl vám.

QUESNEL (*přiškrčeně*): To je všecko?

VENKOVAN: Všecko.

TEULIER: A co Verrat?

VENKOVAN: Napřed neříkal nic. Poslouchal mě. Potom se začal vztekat, nadával a kopal do zdi. – Pak mi povídá: lžeš, a jestli budeš lhát dál, uříznem ti hlavu. Řek jsem mu, že nelžu. On mi ale vrazil pěst pod nos a řval a vyhrožoval. Ptám se ho teda, co když jako nebudu lhát, jestli mě taky odsoudí. A on řekl, že ne, že mi dají milost. Pak odešel. A já čekal celý den, že pro mě přijdou. Když jste si mě dali zavolat, myslel jsem, že mě pustíte na svobodu. – Ten bídák! Ten lotr! Podfoukl mě!

QUESNEL a TEULIER na sebe mlčky hledí. VENKOVAN naříká, občas se roztřeše zuřivými vzlyky.

QUESNEL: Odejdi!

VENKOVAN jde ke dveřím, otevře je, obrátí se k DŮSTOJNÍKŮM a proklíná je.

VENKOVAN: Jste krvežízniví psi! Špinaví Francouzi! Královrazi!

VOJÁCI ho odvedou.

Pátý výstup

TEULIER, QUESNEL. – Oba sedí jako přikovaní, nemluví, neodvážejí se na sebe pohlédnout. TEULIER konečně vstane a položí QUESNELOVI ruku na rameno.

TEULIER: Tak co!

QUESNEL: Hrom do všeho! Jak se vyhrabat z té špíny! Co dělat, Teuliere, co dělat?

TEULIER: Zrušit rozsudek. Ještě je čas.

QUESNEL: Ještě je čas? Uvážils to vůbec?

TEULIER: Jsou dvě hodiny. V šest má být poprava, zbývají tedy čtyři hodiny. Co ještě potřebuješ?

QUESNEL: I kdyby to byly čtyři dny místo čtyři hodiny, nic by mi to nepomohlo.

TEULIER: Stačí přece jedno škrtnutí perem.

QUESNEL: Já mám dát d'Oyronovi milost? Ale co řeknou v Mohuči?

TEULIER: To ti přece může být lhostejné. Záleží ti na tom?

QUESNEL: Řeknou, že jsem shovívavý vůči zrádcům, že jsem s nimi smluvený a že se zajišťuju pro případ porážky.

TEULIER: Řídíš se snad ve svém rozhodování veřejným míněním?

QUESNEL: V této chvíli jím nesmím otrást, Teuliere, nesmím je oslabit.

TEULIER: Řekni jim, že je nevinen.

QUESNEL: Neuvěří mi.

TEULIER: Řekni to generálnímu štábu.

QUESNEL: Ten mi taky neuvěří, a ti, co by mi uvěřili, budou zítra podezřelí.

TEULIER: Občane, připadám si jak ve snu. Věříš, že je d'Oyron nevinen?

QUESNEL: Obávám se, že ano.

TEULIER: Zachráníš ho?

QUESNEL: Nevím.

TEULIER: Ty ho nechceš zachránit?

QUESNEL: Myslím, že to nejde.

TEULIER: Ty považuješ za nemožné zachránit nevinného člověka, kterého jsi sám odsoudil?

QUESNEL: Nevinného? Musel bych jeho nevinu dokázat taky ostatním.

TEULIER: Dokaž ji. Máš k tomu prostředky.

QUESNEL: Jaké prostředky? Vždyť ani sám bezpečně nevím, je-li nevinen.

TEULIER: Ty to nevíš?

QUESNEL: Co znamená svědectví takového špióna? Ze začátku nám lhal. Kdo mi zaručí, že nelhal až do konce?

TEULIER: Tys neviděl jeho oči, tys neviděl, jak byl rozrušený? Tys neslyšel ten zoufale upřímný tón jeho hlasu?

QUESNEL: Já už nic nevím.

TEULIER: Udal ti místo, kde máš hledat důkazy. Řekl ti celý plán jejich zrady. Ty dopisy Melchioru Hauptovi. Nařid' u něho domovní prohlídku.

QUESNEL: Bud' špión lhal a nenajde se nic... Nebo nelhal, a dopisy už budou spáleny... ledaže by... nás někdo předešel?

TEULIER: Myslíš Verrat? Zavolej si ho. Žádej po něm ty dokumenty.

QUESNEL: Zapře všechno.

TEULIER: Konfrontuj ho se špiónem.

QUESNEL: Zachránit d'Oyrona znamená odsoudit Verrata.

TEULIER: O tom není pochyby.

QUESNEL: Ty bys chtěl, abych toho strašného člověka veřejně obvinil z podvodu?

TEULIER: Saint-Just by dal ještě dnes v noci postavit šibenici na hradbách a před očima obou armád by ho na ni poslal.

QUESNEL: V době míru bych to udělal. Ale tady v obleženém městě – nemohu přece decimovat vlastní vojsko! I když d'Oyron dostane milost, zůstane podezřelý. Odsoudím-li Verrata, zavládne všeobecná nedůvěra. A pak, já se bez Verrata nemohu obejít. Potřebuju ho. – Poslouchej! Slyšíš dělo? To on se bije... Odsoudím-li Verrata, polovička armády mi zdrhne. Kdo dovede tak strhnout vojáky jako on? Včera večer dobyli Kostheim. Dnes v noci, v té ledové noci, přebrodi-li Mohan. Zbožňují toho chlupatého ďábla, třebaže jim dává do těla a vede je do ohně pod přívalem nádevek. Právě proto ho zbožňují. Je svrchovaným pánem své legie. Zatkne-li Verrata, vypukne vzpoura. Nikdy by mi to neodpustili.

TEULIER: Snaž se získat čas. Odlož popravu. Předstírej, že musíš prodloužit vyšetřování. Informuj Konvent.

QUESNEL: Nesmysl! Ta zpráva pobouřila veřejné mínění. Lid, armáda – všichni jsou rozběsněni. Obvinili by generální štáb. A s Konventem se taky nedá počítat. Verrata nám poslali jako bíni. Je to přítel Fouquierův a Hébertův. Jejich noviny a všichni ti křiklouni z jakobínského klubu stojí za ním.

TEULIER: Dost! Dost! Přestaň už s těmi nedůstojnými argumenty! Když člověk jednou pozná, kde je spravedlnost, musí ji lidem vnutit. Každou chvíli riskuješ život pro vlast. Nemůžeš ho dát jednou všanc pro spravedlnost?

QUESNEL: Mám vlast raději než spravedlnost.

TEULIER: Ty odděluješ jedno od druhého? A proč myslíš, že si tu dáváme rozbít hlavy? Pro ctižádost několika jakobínů? Ne, Quesnele, pro spravedlnost, pro spravedlnost povstal národ do zbraně. Kdybychom ji pošlapali, zahnízdila by se v národě stejná tyranie, jako jsou ty, které teď kácíme. Takový národ by se sám vymazal ze světa. Než bych viděl Francii jako tyrana a kata, raději bych ji rozdrtil vlastníma rukama. *(Praští o zem talířem, který vzal při řeči ze stolu.)*

Šestý výstup

Předešlí. – VOJÁK (vstoupí bez dechu).

VOJÁK: Občané!

QUESNEL: Posel?

VOJÁK: Povedlo se! Máme je!

QUESNEL: Dobyli jsme ostrovy?

VOJÁK: Vyhráli jsme na celé čáře! Sansculoti zahnali seladóny! Natřeli jsme jim to a pak jsme je nahnali do Mohanu, ať se navečeří s kapry! Ach, občané, to byla nádhera! – Dovolíš? Lepí se mi jazyk... *(Napije se z láhve a sklenice Teulierovy.)* Celou noc jsem polykal střelný prach. – Ostrov Kopf je náš! Kruci, to byla bitva! To jste ještě neviděli, mládenci... Major Verrat... hrome, to je chlap, to je lev! Celý černý od prachu, jenom oči mu svítí... Představ si, občane, co si ten uličník vymyslel, aby nás dostal na druhý břeh! Aby popletl Prušáky a přilákal na sebe jejich pozornost, vzal si na loď třicet mužů a křižoval v průplavu sem tam mezi ostrovem a břehem a páčil ze dvou kanónů. My se zatím plavili na vorech. Celou hodinu tam ten ďábel manévroval a všechny dělové koule přitahoval na sebe. Šla z něho hrůza! Vrátil se k nám, teprve když se jeho loď potápěla. A pak ten boj muže proti muži, bili jsme se jako zvířata! Verrat zapách velitele Prušáků. – A třebaže jsme byli utahaní jako psi, přece jsme ho nesli na ramenou kolem dobytého ostrova jako nějakého římského vojevůdce. Řekl mi, abych ti to šel povědět. Měl jsem vztek, nechtělo se mi od nich, ale když ten chlap něco nařídí, musíš ho poslechnout. – Ti tam vyvádějí!!! Provolávají ho generálem!

QUESNEL: Dobrá! Jdi si vzít něco do kuchyně a vrať se k nim.

VOJÁK odejde.

Sedmý výstup

TEULIER, QUESNEL.

QUESNEL: Tak to vidíš, Teuliere. Nemůžu toho lumpa srazit na kolena.

TEULIER: I kdyby čtyřicetkrát zvítězil, musí se ze svého zločinu zodpovídat.

QUESNEL: Ale ne teď. Později, až to tady skončíme, a bude-li vůbec naživu. Nech to na mně.

TEULIER: A by budem mít na svědomí vraždu nevinného člověka. – Ne!

QUESNEL: Sám jsi říkal, Teuliere, jen si vzpomeň, že d'Oyron nás jednou zradí.

TEULIER: Říkal jsem, že si na něj musíme dávat pozor, a to tvrdím i teď. Ale v této chvíli je nevinen.

QUESNEL: Kdo ví. Řekni si, Teuliere, že se ho nezbavujeme kvůli tomu dopisu, ale proto, že by nám mohl v budoucnosti škodit.

TEULIER: To je sofizma, nehodné národa. Je-li třeba, budme krutí, ano, raději tisíc ukrutností než jedinou lež.

QUESNEL: Nemůžu na Verrata udeřit. Byla by z toho vzpoura.

TEULIER: Dej mi plnou moc a já to vezmu na sebe. Zatknu ho v čele jeho vojáků.

QUESNEL: Uklidni se, Teuliere, tady se nedá nic dělat.

TEULIER: Tak ty nezakročíš? Ty si necháš plivnout do tváře, ty se budeš podílet na zločinu?

QUESNEL: Verrat se neprovinil.

TEULIER: Ale přísahat by ses neodvážil!

QUESNEL: Dobrá. Je-li tu nějaký zločin, necht' padne na mou hlavu.

TEULIER: Tvoje hlava to unese, ale moje ne. Co by řeklo mé svědomí? Ve dne v noci bych se mučil a trápil, kdybych ted' mlčel.

QUESNEL: Co je mi po tvém svědomí? Ted' jde o to, jak zachránit vlast, a ty myslíš na sebe, že nebudeš spát, že budeš morálně trpět a vím já co ještě. Ty trpíš, ty trpíš! A co já, já netrpím? Tak si trp potichu a nezatahuj do toho národ. Copak jsme neobětovali všechno vlasti? Majetek, zdraví, životy, city, nevhodili jsme to všechno do propasti jako Decius? Když to vlast žádá, vhod' tam i svědomí a skoč tam sám.

TEULIER (*tvrdošíjně*): Zavolej Verrata!

QUESNEL (*rozčileně*): Přestaň! Řekl jsem ne. A ty musíš poslouchat.

TEULIER: Svolej radu. Jsem povinen poslouchat radu, ale ne tebe.

QUESNEL: Co chceš dělat?

TEULIER: Dej vzbudit důstojníky. Zavolej ty, co jsou na hradbách, zavolej Verrata, svoluj radu!

QUESNEL: Zahubiš sebe, zahubiš nás všechny. Uvažuj! Rozmysli si to.

TEULIER: Už jsem se rozhodl. Jestli si netroufáš ty, budu mluvit já.

QUESNEL: Dej si pozor! To, co děláš, je taky zločin. Tvrdíš, že chceš konat svou povinnost. Ale tvou první povinností je zvítězit nad nepřítelem a všemi silami nám k tomu pomáhat. Kdyby ti teď Verrat řekl, že jsi zrádce, měl by pravdu.

TEULIER: Odsud' mě, jestli máš odvahu!

QUESNEL: Ve jménu našeho přátelství, Teuliere!

TEULIER: Nestojím už o ně.

QUESNEL (*výchruzně*): Doháníš mě k nejhoršímu! Půjdu proti tobě, protože chceš spáchat zlo.

TEULIER (*zarytě*): Zavolej Verrata!

QUESNEL: Šílenče! Nechápeš, že přivoláváš nenávist a občanskou válku?

TEULIER (*se soustředěnou prudkostí*): Chci spravedlnost, i kdyby se měl svět zbořit.

Opona

TŘETÍ DĚJSTVÍ

První výstup

Tatáž místnost. Brzy ráno – svítá. Rada důstojníků jako v prvním dějství. Chybí D'OYRON a VERRAT. Kolem stolu sedí jen někteří DŮSTOJNÍCI, QUESNEL, VIDALOT, CHAPELAS. Ostatní stojí u krbu, pláště přes ramena, nebo přecházejí sem a tam, přistupují k oknu a jdou zase ke krbu. Je neustále cítit, že jsou především zaujatí tím, co se děje venku, pokračující bitvou.

QUESNEL: Občané! Mrzí mě, že vás svolávám tak časně zrána, ale stalo se tak na nátlak jednoho z vás. Je třeba, abyste rozhodli v naléhavé záležitosti.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Je něco nového, Quesnele?

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Kurýr od Custina? Nebo poselství od Konventu?

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Že Verrat dobyl ostrovy? To už víme. Byla to nádhera!

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Těch mrtvých dneska v noci!

QUESNEL: Jde o d'Oyrona.

CHAPELAS: Cože! Kvůli tomu lumpovi musím vstávat a letět sem až z kastelu?

VIDALOT: Má pravdu, občane. Jsme tak utahaní, že by nám trochu spánku neuškodilo.

BUQUET: Tak kvůli tomu mizerovi mě sem tahají, zatím co tam dole mě potřebují! Aby to kat spral!

QUESNEL: Je půl šesté! Za půl hodiny má být d'Oyron popraven. Není času nazbyt. Vidíte, že to opravdu spěchá.

CHAPELAS: Nechápu proč. Odsoudili jsme ho, rozsudek podepsali, všechny formality jsou v pořádku. To nestačí? Musíme se ještě dívat, jak bude chcípát?

VIDALOT (*neposlouchá*): Co říkáš Verratovi?

BUQUET (*právě tak*): Hotový zázrak! Zachránil Mohuč.

VIDALOT: Prušáci mají teď těžkou hlavu. Ještě dva takové výprasky a zalezou jako psi do boudy.

BUQUET: Škoda, že Jean-Amable to odnesl. Byls při tom?

VIDALOT: Chudák, koule mu utrhla hlavu, sotva ten fofr začal...

QUESNEL (*dává znamení, aby zmlkli*): Od včerejška vyšly najevo nové skutečnosti.

CHAPELAS: Přiznal se?

QUESNEL: Jeden člen rady tvrdí, že je nevinný.

CHAPELAS: Podívejme se!

VIDALOT: Kdo to říká?

QUESNEL: Ať se vyjádří sám na svou vlastní zodpovědnost.

TEULIER (*povstane*): Občané...

CHAPELAS: Áá, Teulier... No, to se ví...! Ten musí mít vždycky něco extra.

TEULIER: Občané, sami víte, jestli jsem přítel, nebo nepřítel d'Oyrona. Včera ráno jsem ho obvinil. Ale jsou určité zásady cti a těmi se musíme řídit stejně přísně, ať jde o přítele, nebo nepřítel. Co jsem měl dělat, když mi náhoda dala do rukou důkaz jeho nevin? Jedině potlačit svou nenávist a dát vám možnost odčinit jednu nespravedlnost.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Co? D'Oyron že je nevinný?

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Odčinit nespravedlnost? To přestává všecko!

Oba důstojníci se obrátí k TEULIEROVI zády a hovoří mezi sebou.

VIDALOT: Vždycky musí tvrdit pravý opak než ostatní.

PRVÝ DŮSTOJNÍK (*poslouchá rány z děla*): Verrat začíná novou bitvu. Slyšíš? To jde z jeho strany.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Neřek bych. Vítr se otočil.

CHAPELAS (*QUESNELOVI otráveně*): Ty jsi neinformoval Teuliera o tom, co se tu seběhlo?

QUESNEL: Řekl jsem mu všechno.

CHAPELAS: Zná dopis?

QUESNEL: Zná.

CHAPELAS: Viděl ho?

TEULIER: Právě proto, že jsem ho viděl.

CHAPELAS: Nezdá se ti dost průkazný?

TEULIER: Dopis napsali jeho nepřátelé, aby ho zničili.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: No ovšem! To jsem čekal!

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: To tvrdil totiž d'Oyron.

VIDALOT: To by moh říct každý.

TEULIER: Mohu to dokázat.

CHAPELAS (*ironicky*): Prušáci ti to prozradili?

TEULIER: Vyslechl jsem špióna.

VIDALOT: Všichni jsme ho vyslýchali.

TEULIER: Řekl mi pravdu.

CHAPELAS: Jak to víš?

TEULIER: Důkazy o d'Oyronově nevině má jeden důstojník.

CHAPELAS (*hrozivě*): Mohl bys nám říct, kdo to je?

TEULIER: Samozřejmě.

CHAPELAS: Tak řekni!

TEULIER: Je to Verrat.

Nastane užaslé ticho. Pak vypukne rozhořčení.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: To je opovážlivost!

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Drzost je to!

CHAPELAS: Hnus! Hnus! Občane poslanče, on nás tu uráží, a ty ho necháš?

QUESNEL: Nejdřív musíte vyslechnout obžalobu a potom rozhodnete.

BUQUET: Nikdo nemá právo urážet jednoho z nás.

TEULIER: D'Oyron je taky jeden z nás.

CHAPELAS: D'Oyron je zrádce!

BUQUET: Je to aristokrat!

TEULIER: Před spravedlností jsme si všichni rovni.

BUQUET: Ty se opovažuješ přirovnávat hrdinu od Kostheimu k bídákovi, který nás zradil?

CHAPELAS: Obviňovat nepřítomného je podlost.

QUESNEL: Poslal jsem pro Verrata. Bude tu každou chvíli. Uklidněte se, řeknou si to z očí do očí. Není však na škodu, jestli nejdřív vyslechnete argumenty obžaloby. Nechte mluvit občana Teuliera. Je mou povinností vyslechnout obě strany bez ohledu na mé osobní city.

TEULIER: Občané, chápu vaši okamžitou reakci, vaši zuřivou nedůvěru i prudká slova. Nezlobím se proto na vás. Být na vašem místě, jednal bych asi stejně. Ale ze všeho nejdřív tě žádám, poslanče, protože se venku rychle rozednívá, abys vydal rozkaz k odložení popravy na tak dlouho, dokud neskončíme jednání a dokud nevynesete rozsudek.

BUQUET: Nač tyhle cavyky? Řekni nám dvěma slovy, oč jde, a hotovo. Máme jinou práci.

CHAPELAS: Rozsudek jsme vynesli, nevím, proč bychom měli trest odložit.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: To znamená rušit první rozsudek.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK (*pokrčí unuděně rameny*): Ale zamítnout takovou žádost nemůžeš.

QUESNEL (*napíše pár slov a podá papír POKRÁČILŮ*): Rozkaz odložit popravu.

PODDŮSTOJNÍK odejde.

TEULIER (*stojí, je pořád velmi klidný*): D'Oyron je nevinen.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Nesmysl!

VIDALOT: Pitomost!

TEULIER: Mějte se na pozoru. Odmítnete-li mě vyslechnout, dopustíte se zločinu.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Dej nám důkazy!

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Nemáme čas. Neslyšíš děla? Musíme do bitvy.

TEULIER: Spravedlnost především.

BUQUET: Myslíš, že jsi neomylný?

TEULIER: Nemyslím, ale řídím se vědeckou a taky republikánskou zásadou: nepřijímat nic bez ověření a věřit jen tomu, o čem mě přesvědčí můj vlastní rozum.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Jak dlouho nás bude otravovat?

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Dělá se důležitým.

BUQUET: Myslíš, že jenom členové Akademie mají patent na rozum?

VIDALOT: Pamatuj si, občane, že aristokrati ducha jsou právě tak odporní a nebezpeční jako ostatní aristokrati. Máme vědátorů habaděj. Všichni jsme si rovni.

QUESNEL (*DŮSTOJNÍKŮM*): Ticho tam! Klid! – (*TEULIEROVI.*) A ty se už konečně vyslov.

TEULIER (*pokračuje klidně*): Vy jste včera odsoudili d'Oyrona na základě svědectví špióna. Co byste dělali, kdyby vám teď špión řekl, že d'Oyron je nevinen? Co bys dělal ty, Chapelasi?

CHAPELAS: Řekl bych, že chce zachránit spoluviníka.

TEULIER: A co kdyby tvrdil, že dal důkazy Verratovi a že Verrat mu nařídil, aby mlčel, a za to mlčení mu slíbil život?

CHAPELAS: Kdyby mi tohle řekl do očí? – Zabil bych ho jako psa.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Já taky!

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Má pravdu!

TEULIER: Verrat měl odpoledne tajný rozhovor se špiónem.

CHAPELAS: Chtěl nejspíš z vězně něco vytáhnout, co by moh potřebovat pro svůj noční útok. Víš, jak je horlivý.

TEULIER: Pak odešel k Melchioru Hauptovi, zdejšímu profesorovi, a vykonal u něho tajnou prohlídku. Tam totiž byly uloženy listiny, které prokazovaly d'Oyronovu nevinu.

CHAPELAS: A jaký byl výsledek?

TEULIER: Verrat odešel a nikomu neřekl, co vyšetřil.

CHAPELAS: Asi nic nezjistil.

TEULIER: Nebo příliš mnoho.

VIDALOT: Co říká Melchior Haupt?

TEULIER: Přicházím od něho. Dům je prázdný. Melchior zmizel.

BUQUET: A to jsou ty důkazy? Kvůli tomu rozvracíš armádu...?
Zbláznil ses!

CHAPELAS: Svědci, kteří se vypaří, když je potřebujeme! To známe!

TEULIER: Je tu špión. Zavolejte ho, vyslechněte ho. Až přijde Verrat, konfrontujte je.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: To se nehodí.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Verrat není podezřelý. Nemáme právo ho vyšetřovat.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Takhle se mu chceme odvděčit?

VIDALOT: Toho troubu špióna nepotřebujeme vidět!

BUQUET: Když si to bude přát Verrat, zavoláme ho. Ale bez souhlasu Verrata a v jeho nepřítomnosti, jsem proti.

TEULIER: Ale jak se chcete dovědět pravdu, když všechno odmítáte?

CHAPELAS: Je tu dopis. A ten nám stačí.

TEULIER: A co když je dopis falešný? Včera jsi přece slyšel, Chapelasi, jak si d'Oyron stěžoval, že mu nepřátelé chtějí nastražit léčku, že se o to už dlouho pokoušejí.

CHAPELAS: Já že já jsem to slyšel?

TEULIER: Ano, včera dopoledne.

CHAPELAS: To se ti něco zdálo.

TEULIER: Máš krátkou paměť. – Nevadí. Ale vezměme si ten dopis. Nevidíte, že je v něm lež na lež? Že ho mohl napsat pouze d'Oyronův nepřítel, ale nikoliv přítel...? Podívejte se na něj pořádně, prosím vás. *(Ukazuje dopis CHAPELASOVI a jiným, ti si ho prohlížejí unuděně a lhostejně.)*

BUQUET, VIDALOT a jiní utvořili nepřátelskou skupinku, která stojí opodál.

BUQUET *(polohlasně VIDALOTOVI):* Nevíš, jaký zájem má na tom, aby d'Oyrona zachránil a Verrata potopil?

VIDALOT: Nevím.

BUQUET: Přinejmenším je to podivné. Nejlepší chlap, jakého máme, jakobín, že mu není rovno, republikán, opravdový lidový generál – a Teulier se pustí zrovna do něho, a to ještě po vítězství, jaké svět neviděl.

VIDALOT: Žárlí na Verrata.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Jinak se to vysvětlit nedá.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Je to špinavost!

BUQUET: Ale o jeho poctivosti se nedá přece pochybovat?

VIDALOT: Člověk nikdy neví. Poctivost se kupuje jako všechno ostatní. Jenomže je o něco dražší – v tom je celý rozdíl.

Z venku je slyšet volání: Sláva Verratovi! Sláva!

QUESNEL: Co se děje?

PRVÝ DŮSTOJNÍK (*jde k oknu*): To přichází Verrat. Vojáci ho nesou v triumfálním průvodu.

TEULIER: Nedejme se tím pokřikem zmást. Pokračujme v poradě!

Volání se stupňuje. Další DŮSTOJNÍCI jdou k oknu a ke dveřím. Dveře se otevřou.

Druhý výstup

Objeví se VERRAT. Nesou ho dva jakobíni. Na hlavě má korunu z listí. Je černý, zamazaný, zarostlý, rozcuchaný, pokrytý prachem, šaty samá díra, potřísněné blátem a prachem. Kolem něho VOJÁCI a sansculoti křičí a tančí, rudé čapky nesou na šavlích nebo na bodácích. Před nimi poskakuje dítě, vyhazuje do vzduchu svou čapku a křičí. Pištec hraje na píšťalu Ça ira. Dveřmi je vidět dav, který nemůže dovnitř. Jakobíni, kteří ho nesou, obejdou sál a s divadelními gesty ho nakonec posadí na stůl. DŮSTOJNÍCI povstali, jenom TEULIER si sedl. QUESNEL mlčky nadzvedne klobouk. VERRAT zdraví tasenou šavlí.

DAV (*volá*): Sláva Verratovi! Sláva zachránci Mohuče! Ať žije generál Verrat!

VERRAT kyne VOJÁKŮM, aby ho posadili a už ho nechali.

VERRAT: Stačí, stačí, přestaňte už hulákat, chlapi zatracení. Složte mě támhle a vypadněte! Musíme tu něco projednat.

DAV odejde. VERRAT sestoupí ze stolu.

Zdravím vás, občané. Zvítězili jsme. Splnili jsme slovo. Co ode mě chcete? Dostal jsem váš rozkaz uprostřed vítězné bitvy. Všeho jsem nechal a přišel, abych vám dokázal svou úctu. Mluvte, jsem vám k službám, ale pošlete mě rychle zpátky. Mám tam dole prácičku. Držím nepřítele za chřtán a chci mu pustit žilou.

QUESNEL (*chladně*): Litujeme, občane, že tě vytrhujem z hrdinských činů. Byli jsme k tomu však donuceni. Tvoje sláva je pošpiněna. Je proto v tvém zájmu, ale i v našem, aby ses ihned očistil.

VERRAT: Kdo? Já? Někdo mě obvinil? Někdo pracuje proti mně, zatím co já prolévám krev za vlast? – A z čeho mě obviňuje? A kdo? Kdo? Kdo je ta svině?

QUESNEL: Tvrdí se, že máš důkazy o d'Oyronově nevině a že jsi je zašantročil.

VERRAT: Hrom a peklo! Rád bych věděl, kdo je ten mizera, ten zaprodanec... Kde je? Kde je, abych mu plivnul do dršky, abych ho rozsekal na cucky! Kde se schovává? Zavolejte ho!

TEULIER: Je tady.

VERRAT: A kdopak to je?

TEULIER: Já.

VERRAT: Ty...? Děláš si ze mne legraci... Řekni to ještě jednou! To nemyslíš vážně! (*Předstírá závrat.*) Vidíte, občané, i na mě je to silné. Tohle vám udělá přítel, bratr, chlap jeden – dvacetkrát jsem bojoval po jeho boku – život jsem mu zachránil! – Promiňte, je to pro mě příliš silná rána... to přejde... Počkejte... (*Vstane vzteky bez sebe.*) Ty bídáku! Ty lotře...! Ale ne, nesnížím se k tomu, abych odpovídal na takové špinavosti.

TEULIER: Je mi líto, Verrate, ale spravedlnost to žádá.

VERRAT: Zakazuji ti, abys na mě mluvil. Já si to s tebou vyřídím, na to můžeš vzít jed. Ale odpovídat ti nebudu. Mluv ty, občane poslanče, jestli se nebojíš, že si zasviniš hrdlo. Poslouchám.

QUESNEL: Verrate, Teulier tě obviňuje, že špión ti dal přesvědčující důkaz o tom, že ten dopis d'Oyronovi napsali emigranti, aby d'Oyrona zničili, a že ty, namísto abys nám to řekl, přinutil jsi toho člověka, aby mlčel. Co na to odpovíš?

VERRAT: Přísahám, že jsem zachránil vlast.

QUESNEL: Všichni uznáváme tvoje zásluhy, občane, ale když tě někdo z něčeho obviní, musíš na to odpovědět.

VERRAT: Nikdy! Nikdy se nesnížím k tomu, abych se ospravedlňoval proti podlé urážce. Já toho zrádce zabiju, ale mluvit

s ním, ne, to po mně nechtějte. Já nejsem žádný chvastoun a krasořečník, já jsem nevymetal aristokratické salóny. Já nemluví, já jedním. A ti, co mě obviňují, ať si vyhrnou rukávy a jdou se mnou na dvůr. Dám jim odpověď – takhle! (*Tasí šavli a zuřivě s ní praští do stolu.*)

TEULIER: Půjdu s tebou, Verrate. Dám rád život v sázku v tomto sporu. Ale dřív než já tobě dám zadostiučinění, musíš dát ty zadostiučinění spravedlnosti, protože spravedlnost byla pošpiněna a uražena. Ty jsi povinen spravedlnost respektovat. Pokoř se tedy a odpovídej na její otázky. Šavle není odpověď.

VERRAT (*si kouše zuřivě nehty*): Slyšíte toho jezuitu, jak mu z huby stříká med a žluč? Nebudu mu odpovídat. A jestli o mně někdo z vás pochybuje, ať se jde zeptat mých vojáků. Za mě mluví má zranění (*roztrhne si kabát a košili*) – za mě mluví krev – už ani nevím, čím je to krev, moje, nebo prušácká, za mě mluví moje kůže, zčernalá prachem a spálená ohněm! A podívejte se na mé šaty, rozpárané a rozervané šavlemi! Znáš svou cenu a netajím se tím. Skromnost je ctností pitomců a hrbatých holek... Občané, vyzývám vás, abyste prohlásili: Verrat se zasloužil o vlast.

Hlučný potlesk, výkřiky Bravo!

TEULIER: To není žádná odpověď, to je demagogie. Nemusíš nám připomínat služby, které jsi prokázal vlasti, Verrate. My všichni jsme se o ni zasloužili. Vykonal jsi svou povinnost jako všichni ostatní, co tu sedí. Nikdo nešetří svůj život. Stovky neznámých bojovníků se ti vyrovnají, všichni tvoji vojáci a moji vojáci

a všichni ti, co v této chvíli odpočívají pod drnem v německé zemi. Bud' pokorný a...

PRVÝ DŮSTOJNÍK (*mu skočí do řeči*): To přestává všecko!

CHAPELAS: Dusí se závistí!

BUQUET: Poslanče, nenech hanobit ty, kteří dělají vlasti největší čest!

QUESNEL: Žádám o klid! – Protože obvinění bylo vzneseno veřejně, musím obžalovaného seznámit s hlavními body obžaloby. Ponechávám mu na vůli, aby odpovídal, nebo mlčel. – Verrate! Teulier tvrdí, že jsi včera vykonal tajnou domovní prohlídku u Melchiora Haupta, abys našel důkazy o d'Oyronově nevině, jak ti o tom pověděl špión. Je to pravda? Co jsi udělal s těmi důkazy? Máš k tomu co říct?

VERRAT (*který během QUESNELOVY řeči frkal a supěl, jako by se nemohl udržet, obrátí prudce hlavu k TEULIEROVI, zuřivě na něho pohlédne a zaječí*): Ty kryso zrádná, ty lotře! (*Pak se obrátí ke QUESNELOVI zády.*)

CHAPELAS: Jaký zájem by mohl mít Verrat, aby zahubil d'Oyrona?

TEULIER: Nenáviděl ho.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Já jsem ho taky nenáviděl.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: My všichni jsme ho nenáviděli.

VERRAT: Vidím, že tu nejde jenom o mě, ale o čest všech přítomných důstojníků.

TEULIER: Ne, ne, nepřekrucuj otázku, Verrate. Já obviňuju pouze tebe. Důvody jsem uvedl.

VERRAT (*se otočí prudce k TEULIEROVI*): A já obviňuju tebe.

TEULIER: Mě?

VERRAT: Ano, tebe. D'Oyron tě podplatil, abys mě zničil.

TEULIER: Ale já nemám proti tobě žádnou nenávist.

VERRAT: Říkáš, že jsi můj přítel, a chceš mě zhanobit.

TEULIER: Konám jen svou povinnost.

VERRAT: Povinnost vzteklého psa, jedovaté bestie, náhončího aristokratů!

TEULIER: Odpovíš na mou obžalobu, nebo ne?

VERRAT: Jenom šavlí, jinak ne.

TEULIER: Protože nám Verrat nic neřekne a protože jeho skutky jsou stejně podezřelé jako moje slova, žádám vás, abyste vyslechli špióna. Jeho výpověď postačí.

CHAPELAS: Ztrácíme čas.

TEULIER: Trvám na tom, aby byl vyslechnut.

VERRAT: Jen přived'te toho ničemu, ať ho rozsekám na kusy!

TEULIER: Je vedle.

QUESNEL: Přiveďte ho.

VOJÁK odejde. – Hluk města zvenčí. – Hodiny na kostele odbíjejí šestou. – Rány z děl. – Šum davu. – Z dálky je slyšet hudbu. Odměřené kroky.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Šest hodin.

VIDALOT: Hodina poprav.

BUQUET (*se jde podívat k oknu*): Na náměstí je plno lidí. Čekají, že ho přivedou.

DESÁTNÍK, který odešel pro ŠPIÓNA, se vrací.

DESÁTNÍK: Občane poslanče...

QUESNEL: Kde máš vězně?

DESÁTNÍK (*klidně*): Je mrtvý.

Všeobecný údiv.

TEULIER: Co říkáš?

DESÁTNÍK (*chladně s patřičným gestem*): Uškrcený.

QUESNEL: Zabil se?

DESÁTNÍK: Asi.

TEULIER se podívá na chladnokrevného QUESNELA a na VERRATA, který se uštěpačně chechtá.

VERRAT: Chlap měl strach. Dobře udělal.

BUQUET: Pěkní svědkové! Jeden je mrtvý a druhý utekl!

Důstojníci krčí rameny. – TEULIER, na okamžik sklíčený, se vzchopí.

TEULIER (neústupně): Co na tom...! Jeho smrt jenom potvrzuje moje pochybnosti.

VERRAT (který ze začátku špatně chápal): Co? Co to říkáš? (Křičí.) Ty holomku, já tě zabiju. (Vrhne se na TEULIERA se šavlí. DŮSTOJNÍCI je od sebe odtrhnou. VERRAT je vzteky bez sebe.) Občané, jsem obětí strašlivého spiknutí. Podívejte se na toho banditu (ukáže na TEULIERA), kam až klesl! Spolčil se se zrádci, spolčil se s pruskými špióny. Protože mají ze mne strach, je jim každý prostředek dobrý, aby mě zničili. Koupili si tohoto lumpa, aby mě osočil, obvinil. Až doteďka jsem ho šetřil. Vzpomínka na bývalé přátelství mě zdržovala. Byl bych ho uškrtil, ale v tichosti. Teď budu mluvit, občané. Já už se nebráním. Já žaluji. Obviňuji Teuliera, že se zaprodal Prušákům, že se spolčil s rojalisty, feuillantisty, rolandisty a aristokraty všech barev. Dokážu vám to. Vždycky jsem měl k němu nedůvěru: pohrdal vlastenci, vyjadřoval se neuctivě o Konventu, nestoudně se obdivoval nepříteli, to všecko je podezřelé. – A umí německy! – Dám vám důkazy... Žádám vás, abyste rozsoudili mezi mnou a Teulierem. Jeden z nás je zrádce. Neodejdu odtud, dokud ho neodsoudíte.

TEULIER (*velmi klidně, pevně, s vnitřním zápalem*): Občané, doufám, že je zbytečné, abych odpovídal na tu záplavu urážek. Znáte můj život, je před vámi jako na dlani. Opustil jsem rodinu, opustil jsem to, co mi bylo nejdražší, svou vědeckou práci. Víte sami, že jsem se nešetřil. Byl jsem v jedenácti bitvách. Ne, nežádám, abyste uznali mé zásluhy. Nebudu vám ukazovat své jizvy, svou kůži: to dělají děvky. Stydím se a je mi hanba, že vám musím vůbec připomínat, co jsem udělal pro vlast. Nenávidím komedianty. Nevystavuji na obdiv svoje tělo ani svoje city. Jsme přece chlapi a musíme hovořit jenom k rozumu. Rozum, občané, rozum! Kdo jednou uslyší jeho hlas, nemůže mu odporovat. Já se mu podřizuju, a je-li třeba, obětuju mu přátele, nepřátele, i vlastní život. Taky vy budete muset vyslechnout hlas rozumu, a i kdybyste se bránili sebevíc, neuniknete mu, rozum bude silnější a vykoná spravedlnost. Nedívejte se na mě jako na pyšného domýšlivce. Já pro sebe a za sebe nechci nic. To jenom pravda se chce prosadit skrze mne. Každá duše, která pohlédne pravdě do tváře a pokusí se pravdu nevidět, pravdu popřít, vraždí sama sebe. Marně zavíráte oči, viděli jste a znáte pravdu jako já. Poslechněte jako já, poslechněte, ať to stojí cokoli, je to nutné.

Mrazivé ticho.

QUESNEL: Přejete si, občané, abychom na chvíli vzdálili obě strany a jednali bez nich?

CHAPELAS (*který mezitím tiše rozmlouval s DŮSTOJNÍKY*): To je zbytečné, občane poslanče, my všichni jsme zajedno. Včera jsme soudili se vši odpovědností. Nemáme důvod, abychom dnes rozsudek změnili. To prohlašuju jménem svých kamarádů ve zbrani. Ať dokončí spravedlnost své dílo. A protože

se naše názory shodují, žádám tě v zájmu vlasti a lidskosti, abys celou věc neprotahoval a dal rozkaz k okamžité popravě zrádce.

Nastane ticho. – QUESNEL beze slova a chladnokrevně napíše rozkaz. DESÁTNÍK ho okamžitě odnese.

Zbývá nám však jiná povinnost. Jeden z nás byl obviněn. Žalobce uvedl místo faktů urážlivé domněnky, zlomyslné smyšlenky a ničím nepodložené dohady. Tím poškodil naši obranu a ohrozil vítězství. Je třeba odsoudit takové jednání a zabránit, aby v budoucnosti...

VERRAT: Neboj se, Chapelasi, to si vezmu na starost já, to je moje věc.

CHAPELAS: Ne, to se týká nás všech. Všech se nás to dotklo a my všichni musíme takové činy trestat. S ohledem na Teulierovy služby vylučujeme obvinění ze zrady, které vznesl proti němu Verrat. Trváme pouze na tom, že Teulier se dal unést žárlivostí nedůstojnou vojáka a zločinně obvinil Verrata. Je na vás teď, kamarádi, abyste rozhodli: co chcete udělat.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Postavit ho před soud.

VIDALOT: Poslat ho před Výbor pro obecné blaho!

CHAPELAS: Slyšíš, občane poslanče. Pošli ho do Paříže, hned jak to bude možné. Ať rozhodne o jeho osudu Veliký výbor.

BUQUET a VIDALOT vstávají, zapínají si opasky.

BUQUET: Konečně! Má to zpečetěné.

VIDALOT: Už nás nebude otravovat.

VERRAT: Občané, já vám neděkuju. Hájili jste spravedlnost a vykonali tak svou povinnost, ale já vám blahopřeju, že jste znovu zmařili pikle aristokratů. Vidíte tu zločinnou síť kolem nás. Ale musíme vpřed, stále vpřed. Pevně, opřeni jeden o druhého si budem razit cestu vpřed bodáky a šavlemi. Ať si nás Evropa uráží. My odpovíme ranami hromu!

Zvenčí je slyšet divoký pokřik davu. Pískání, hulákání. DŮSTOJNÍCI jdou k oknu.

PRVÝ DŮSTOJNÍK: Vychází z vězení.

DRUHÝ DŮSTOJNÍK: Ani bych ho nepoznal, jak mu ostříhali vlasy.

VIDALOT: Pořád stejně arogantní. Dobytek jeden!

Nastane ticho. DŮSTOJNÍCI jsou u okna. VERRAT se otočí k publiku zády. TEULIER a QUESNEL zůstanou sedět u stolu. QUESNEL bezcitný, neproniknutelný. TEULIER má hlavu v dlaních. – Zvenčí se ozývá silný monotónní hlas. Čte rozsudek: „Jménem republiky: Vojenský soud odsuzuje občana d'Oyrona k trestu smrti. Občan d'Oyron se zaprodal nepříteli a zradil vlast.“

BUQUET: Čtou rozsudek.

TEULIER (*QUESNELOVI polohlasem, úzkostlivě a prosebně*): Quesnele... proboha Quesnele! Stačí slovo... slovíčko... Víš sám, že jsem mluvil pravdu. Víš to moc dobře!

Bubnování zvenčí.

QUESNEL (*povstane, smekne*): Za vlast!

DŮSTOJNÍCI (*slavnostně*): Ať žije národ!

Zvenčí křik davu.

VERRAT: A teď vzhůru k vítězství!

DŮSTOJNÍCI hlučně odcházejí. TEULIER sedí zdrceně u stolu. QUESNEL, který odchází poslední, jde kolem něho.

QUESNEL: Sbohem, Teuliere, já tě varoval. Sám jsi se zničil.

TEULIER (*povstane, hrdě a pohrdavě*): Nelituj mě. Jsem radši na svém místě než na tvém.

QUESNEL: Ať je moje jméno zhanobeno, jen když vlast bude zachráněna!

Opona

Romain Rolland
Vlci
Hra o třech dějstvích

Edice Drama

Překlad Milena a Josef Tomáškoví

Ilustrace na obálce Lars Poyansky/Shutterstock.com

Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 30. 9. 2020

ISBN 978-80-274-1070-5 (epub)
ISBN 978-80-274-1071-2 (pdf)
ISBN 978-80-274-1072-9 (prc)